

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLVIII. De Actione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

SECTIO VIII.

Quenam proprietates communes sint omnibus relatiuis.

DE hac re nihil Aristoteles dicit in Meta physica, in Dialectica vero nonnullas posuit relatiuorum proprietates, quas breuiter exponere oportet, quāquam earum aliquæ iam explicatæ sint. Possemus autem sermonem extendere ad communia entis attributa, præfertim vnum & bonum, nam peculiarem habet difficultatem in modo quo relationibus conueniunt. Sed de vnitatem iam satis multa dicta sunt. Circa bonitatem vero occurubat illa quaestio, an relatio dicat perfectionem, quam supra tractauimus disp. 10 & ostendimus ita dicere perfectionem, sicut habet entitatem. Vnde si est res distincta à fundamento, vel etiam modus realis ex natura rei distinctus, necesse est ut perfectionem aliquam realem illi addat, si vero nihil rei addit, sed sola ratione distinguitur, perfectionem quidem realem dicit, non tamen in re distinctam: & consequenter, simpliciter loquendo, non addet perfectionem suo fundamento, sed dicit eandem sub diuersa ratione. Cætera in dicto loco satis tractata sunt.

An relatio contrarium habeat.

II. Deueniendo ergo ad proprietates relatiuorum à Philosopho assignatas. Prima est, quod relatio habeat contrarium, nam virtus vitio contraria est. Sed hæc non assignatur ab Ar. ex propria sententia, sed tanquam consequens ex prima definitione relatiuorum, quæ omnia relatiua secundum dici complectebatur. Potius ergo contrarium numerari potest inter proprietates relationis, quod illi, quatenus talis est, nihil est contrarium, vt idem Philosophus dixerat in c. de qualitate. Sed habet relatio suum proprium oppositionis genus, quod iam explicatum est.

III. *An relatio magis aut minus suscipiat.*

SECUNDA proprietates est, quod relatio suscipit magis & minus: quam dicit Aristot. conuenire quibusdam relationibus non omnibus, nam duplum non est magis & minus duplum, simile autem vel æquale dicitur magis & minus. Sed est aduertendum, aliter tribui hanc proprietatem relationi, quam qualitati: huic enim conuenit, quia vere est intensibilis & remissibilis, vt præc. disp. tractatum est. Relatio vero non est ita intensibilis, quia nec per se, cum per se non fiat, nec augeatur, nec ratione fundamenti, nam licet fundamentum intendatur, non necesse est intendi relationem: non sunt enim magis similia duo alba intensa vt octo, quàm antea cum erant vt quatuor: è contrario vero interdum sunt magis similia per remissionem fundamenti, aut termini, aliquando verò minuitur similitudo.

IV. Hoc vero magis aut minus in relationibus non est propter intensionem earum, sed propter variationem, vt bene notauit Fonseca lib. 5. Met. c. 15. q. 5. sect. 2. Relatio enim æqualitatis, v. g. propriè dictæ (& idè est de perfecta similitudine) non suscipit magis & minus, quia in indiuisibili consistit, nam si ex duobus æqualibus alterum crescat, non sunt minus æqualia, sed perit æqualitas: in æqualitas vero esse potest maior & minor, propter maiorem & minorem recessum à perfecta æqualitate: & eodem modo æqualitas vel similitudo late & vulgari modo dicta dicitur maior & minor: tamen illæ relationes maioris vel minoris in æqualitatis, re vera sunt diuersæ, & non eadem, quæ augeatur vel minuat, quia termini & fundamenta earum sunt diuersa, & proportionales in quibus consistunt, sunt etiam diuersæ, atque ita vna quæque in suo gradu in æqualitatis in indiuisibili

consistit. Sic ergo dicuntur quædam relatiua suscipere magis & minus, id est, denominari magis & minus talia per accessum, vel recessum ab vno perfecto termino, non per intensionem aut remissionem.

Quomodo relatiua ad conuertentiam dicantur.

TERTIA proprietates est, quod relatiua dicuntur ad conuertentiam: quam aliqui ita exponunt, vt idem sit quod mutuo referri, seu quod vni relationi semper correspondeat alia. Sed, vt constat ex dictis, in hoc sensu non conueniet hæc proprietates omnibus relationibus, nisi extēdatur ad relationem rationis. Vnde non est hic sensus Arist. sed solum quod secundum aliquam denominationem vnum denominetur cum adiunctione alterius, & è conuerso, vt scientia dicitur scibilis scientia, & scibile dicitur scientia scibile: & ideo ait Arist. hanc conuenientiam interdum in eodem, interdum in diuerso casu fieri. Vnde hæc proprietates magis pertinet ad modum loquendi de relationibus, quam ad rem, quamquam ille modus loquendi in re habeat fundamentum. Non est autem hæc proprietates peculiaris relationum prædicamentorum, nam etiam conuenit relatiuis transcendentibus, imo & relatiuis rationis.

Quarta proprietates est, quod relatiua sunt simul natura. Quinta quod sint simul cognitione & definitione, quæ iam sunt à nobis expositæ. & ideo de præfenti disp. hæc sufficiant.

DISPUTATIO XLVIII.

De Actione.

DE sex vltimis generibus accidentium perpauca docuit Arist. tam in Dialectica, quam in Metaphysica: sola enim eorum numeratione contentus fuit. Imo in 5. Met. c. 7. ita ea numerat, vt habitum & utrum omittat: vbi Com. com. 14. ait: Tacuit prædicamenta situs & habitus, propter abbreviationem sermonis, vel quia latent. De aliis vero quatuor multa sumi possunt ex Arist. in libris Physicorum: nam de actione & passione agit in tertio, de tempore & loco in quarto. Hic vero à nobis tractanda sunt latius & abstratius, prout ratio Metaphysica postulat. Et quamuis de his prædicamentis generatim tractari soleat, an sint absolutum quid, vel respectiuum, aut mixtum ex utroque, & an sint res vel modi distincti à reliquis, tamē hæc melius explicabuntur in singulis horum prædicamentorum, quia existimamus nullam esse realem rationem communem his omnibus prædicamentis & illis solis de qua possint illæ communes quaestiones tractari: est autem res valde confusa & operosa: de rebus distinctis vt distincte sunt aliquid communiter disputare propter hanc solam extrinsecam denominationem, qua hæc genera dicta sunt sex vltima prædicamenta.

Igitur de actione, quam semper Arist. primo loco numerat inter hæc, multa dicta sunt à nobis in superioribus cum de causa efficiente ageremus. Nam cum actio sit causalitas causæ efficientis, vt ibi diximus necessarium fuit de actione dicere quidquid ad intelligendam causalitatem illius causæ fuit necessariū. Sumendum ergo hic est ex ibi dictis actionem esse aliquid in rerum natura, contentum in latitudine entis, & ex natura rei distinctum à re quæ per illam fit: quæ cum ibi sint satis probata: hic repetere non esse necesse, quamquam necessarium sæpe erit hæc iterum atque iterum inculcare. Ex his etiam supponimus vt certum, actionem esse quid distinctum à cæteris prædicamentis, præterquam à passione, de qua & de distinctione inter illas dicemus disputatio ne sequent. & à quādo: de quo est peculiaris difficultas communis omnibus prædicamentis, quomodo distinguatur ab illis, quam in suum locum reseruamus.

Cur de actione ante alia sermo sit.

Actio vni entis generi.

mus, & à relatione, quod infra tractandum est, quia aliqua declaratione indiget. De ceteris vero res est clara, nam ad substantiam, quantitatem, qualitatem & ubi comparatur actio, ut ad terminos suos: & ideo probata distinctio actionis à termino: probata est distinctio ab his prædicamentis: cum habitu vero & situ nullam habet similitudinem, nedum identitatem: quod si illa considerentur quatenus per actionem aliquo modo fieri possunt, erit tandem distinctio actionis ab his, quæ est ab aliis terminis. His ergo suppositis superest, ut distinctius explicemus communem essentiam actionis, & causas ac principia eius, ac deinde divisiones eius tradamus, singula membra declarando, quantum intra limites obiecti Metaphysicæ continentur.

SECTIO I.

Utrum actio essentialiter dicat respectum ad principium agendi.

I.
Quæ ratio
dubii pos-
sit ingerere.

Actio dubitandi est, quia actio essentialiter videtur dicere respectum ad agens, sine quo nec intelligi potest, nec à passione distingui. In contrarium autem est, quia si relatio constituit speciale genus prædicamentale, non potest in essentia alterius prædicamenti includi.

Divisio relationis in extrinsecus, & intrinsecus aduenientem expenditur.

II.
Vtrumque
relationis
descriptio
secundum
Scotum.

Hoc leco tractanda nobis ex professo est opinio Scoti distinguentis relationem, in extrinsecus & intrinsecus aduenientem, quam supra in hunc locum remisimus. Illas relationes vocat intrinsecus aduenientes, quæ necessario consurgunt positæ fundamento & termino: & ideo vocat intrinsecus aduenientes, quia quasi intrinsece pullulât positæ fundamento & termino. Et hos respectus dicit esse posse proprias relationes, quæ constituunt prædicamentum ad aliquid. Respectus autem extrinsecus aduenientes appellat eos, qui non necessario sequuntur ex positione alicuius fundamenti & termini, ut est actio, in qua versamur, nam posito igne & ligno non statim insurgit intrinsece respectus actionis, quia possunt non esse applicata, vel potest esse interiectum obstaculum, quod actionem impediât. Imo etiam positæ omnibus requisitis, & ablatis omnibus impedimentis, stat non sequi actionem, ut patet in agente libero, & in agente etiam naturali posset id accidere de potentia absoluta, secluso solo Dei concursu. Hoc autem non potest accidere in relationibus intrinsecus aduenientibus: & ideo merito vocantur illi respectus, extrinsecus aduenientes tum ut à prioribus distinguantur, tum etiam quia si non pullulant intime ex fundamento, necesse est ut illi extrinsecus adueniant. Et de his respectibus ait Scotus, nec pertinere ad prædicamentum ad Aliquid, nec constituere vnum aliquod prædicamentum sed plura: cuius rei nullam reddit rationem, sed solum auctoritatem eorum, qui decem prædicamenta distinxerunt. Potest autem reddi, quia priores relationes sicut conveniunt in modo resultandi ex fundamento & termino, ita habet communem quâdam & vniocam rationem relationis, & non habent ad munus nisi referre & ideo illæ constituunt speciale prædicamentum relationis. At vero posteriores relationes, sicut adueniunt extrinsecus, ita variis modis & ad varia munera conferuntur: ideoque & habent modum omnino diuersum à prioribus relationibus, & inter eas sunt etiam varia genera primo diuersa.

III.

Hanc sententiam ex professo tractat Scot in 4. d. 13. q. 1. §. Ad huius autem, & eandem tetigit d. 6. q. 10. & in 3. d. p. q. 1. Iuxta quam docet actionem esse quen-

dam respectum extrinsecus aduenientem. Et fundamentum eius esse potest, quia actio dicit respectum realem ad agens, ut prima ratio dubitandi ostendit, & non dicit relationem prædicamentalem, ut probat posterior ratio dubitandi: ergo dicit respectum alterius rationis, qui optime declaratur illa voce extrinsecus aduenientis, ut supra declaratum est. Nec satisfaciât, qui dixerit, actionem dicere respectum secundum dici, quia actio & passio non tantum distinguuntur secundum dici aut significari, sed in ipsa ratione formali significata: & non distinguuntur nisi in respectu: ergo ille respectus non est tantum secundum dici, quia ut supra dictum est, esse respectum secundum dici, non est esse respectum, sed significari ad modum respectus: est ergo respectus secundum esse. Et confirmatur, nam de intrinseca ratione actionis est ut sit emanatio & causalitas agentis: unde essentialiter est quid medians inter agens & effectum ab utroque pendens, & constituens inter illa veluti oppositionem quâdam, sed hoc solum est de ratione respectus secundum esse, ergo.

Quomodo Scoti sententia ab aliis impugnetur.

Hanc vero Scoti sententiam primum impugnant Thomistæ quoad illam generalem distinctionem relationum in intrinsecus & extrinsecus aduenientes, ut videre licet in Heruzo, quodlib. 7. q. 14. Soncin. 5. Meta. qu. 39. & Soto in prædic. ca. de Ad aliquid, & 5. Phys. qu. 2. art. 2. Et præcipua ratio impugnationis est, quia si isti respectus extrinsecus aduenientes, sunt veri respectus secundum esse, ut Scotus supponere videtur, essentialiter & vniocæ conveniunt in ratione respectus ad aliquid: nam sola differentia in modo originis seu productionis aut resultantiæ, quamquam indicet aliquam diuersitatem essentiali, non tamen impedit: imo supponit convenientiam aliquam communem & essentiali, quam oportet esse vniocam, quia nulla est ibi ratio Analogiæ: erunt ergo omnes hæ relationes eiusdem generis, & consequenter eiusdem prædicamenti. Neque enim reddi potest ratio cur illæ differentie cum essentialibus sint, non sint veræ differentie, cum ipse non sint relationes: alioqui etiam posset quis dicere: relationem mutuum & non mutuum, & similes distinguere prædicamento.

In qua impugnatione statim occurrit difficultas, quia simili ratione probabitur, relationes transcendentales non esse veros respectus secundum esse, aut pertinere ad prædicamentum relationis: cum tamen in superioribus ostenderimus, non posse negari, hos respectus transcendentales esse veros, & secundum esse. Et quidem, si Scotus per relationes extrinsecus aduenientes non intellexisset nisi respectus transcendentales, non esset cum eo multum contendendum de nomine relationis extrinsecus aduenientis, etiam si ab illo merito cauendum sit ut statim dicam: nam quod ad rem attinet, non possumus negare respectus transcendentales, tum in aliis rebus, ut in discursu præcedentis disputationis, & totius Metaphysicæ visum est, tum etiam in actione, ut iam ostendam. Neque contra hoc vim habet dicta impugnationis, quia conceptus ipse respectus transcendentalis, transcendentalis est, & omnia entia percurrat, præsertim ereata, quod magis indubitatum est de entibus incompletis ac imperfectis: ergo multo magis conceptus abstractior, scilicet, respectus in communi, ut abstrahit à transcendentali & prædicamentali, non potest esse genericus, sed (ut ita dicam) supertranscendentalis. Separantur ergo hæ tanquam primo diuersa: ut constat ex dictis in prædic. Ad aliquid.

Quaratione reiicienda sit dicta opinio Scoti.

At vero, si Scotus, per relationem intrinsecus & extrinsecus aduenientem aliquid aliud præter respe-

respectum transcendentalem & predicamentalem intelligit, non possumus illi consentire, & tunc argumentatio facta, non est parum efficax, quia cum relatio extrinsecus adueniens non sit respectus transcendentis: dicit determinatum modum relationum: cur ergo non dicit speciale genus relationis realis, & commune vniuersi ac per modum naturae determinatae, & contentum sub genere vniuersali? Deinde, non est, cur Scorus has relationes, quas extrinsecus aduenientes vocat, ad sola sex vltima praedicamenta limitem. Nam vno ex eius sententia est relatio extrinsecus adueniens, & tamen non est in aliquo sex praedicatorum, sed reducit ad praedictamentum formae, quae vnitur, ut supra ostensum est. Quod si forte dicat omnia haec praedicamenta dicere vel includere hunc respectum, non tamen e conuerso omnem respectum extrinsecus aduenientem pertinere ad sex vltima praedicamenta. Primum oportuisset huius rei rationem reddere. Deinde facilius reddere posset, haec praedicamenta includere respectus transcendentales, & primo diuersos à praedictamentibus.

Vltius autem inquiri de appellatione ipsa. Cur scilicet vocet hunc respectum extrinsecus aduenientem. Nam certe, ratio supra data, & exemplum de actione non videtur sufficere: quia relatio propinquantis inter Petrum & Paulum praedictamentis censetur, & tamen non statim sequitur posito Petro & Paulo in rerum natura, nam in illis tantum est fundamentum quasi remotum, & oportet aliud adiungere, quod sit proxima ratio fundandi: & quasi excitandi relationem. Hoc autem ipsum inuenitur inter rem, quae agit, & quae patitur, quia non confugit respectus inter illas, nisi interueniente aliqua mutatione, & aliquo nouo modo in aliqua illarum: quae mutatio non est ipsa relatio, sed est aliquis modus rei, etiam si includat respectum transcendentalem, vel ad illum consequatur respectus praedictamentalis. At vero sicut in aliis rebus, posito motu, vel mutatione necessaria, statim confugit relatio, ita etiam hic posita actione, nec amplius est necessarium, nisi ut ipsa actio fiat. Quod non satis est, ut ille respectus dicatur extrinsecus adueniens: nam fere in omnibus relationibus praedictamentibus hoc reperitur. ut V.g. non solum actio, sed etiam ipsa potentia non potest referri ad suum obiectum, nec scientia ad scibile, nisi prius fiat in rerum natura, & cum sit, non sit sine respectu transcendentali.

Quod vltimo sic declaro, nam vel Scorus loquitur de relatione agentis ad passum vel effectum, vel de respectu ipsiusmet actionis ad principium agendi. Si primum, falsum est, illum respectum includi in actione, nam potius resultat ex actione: falso etiam dicitur extrinsecus adueniens, nam posito fundamento, cum sua proxima ratione fundandi, & termino necessario surgit illa relatio: quae omnia constant ex dictis de praedictamento ad aliquid. Si vero loquitur de respectu ipsiusmet actionis: cui, quæso, extrinsecus aduenit? num ipsi actioni? at est intrinsecus & essentialis illi: num subiecto in quo inest actio, quodcumque illud sit? at hoc modo plures relationes praedictamentales dici possunt extrinsecus aduenientes, quia subiecto cui tribuuntur, extrinsecus seu accidentaliter adueniunt. Ut relatio scientiae ad scibile potest dici extrinsecus aduenire respectu subiecti, cui accidit scientia, & maxime si extrinsecus infusa est: nam posita potentia & obiecto non est in ea talis relatio: posita autem scientia necessario conuenit talis relatio. Quod si tandem dicatur esse discrimen, quia per actionem qua fit scientia, non fit relatio, sed illa deinde resultat: per actionem autem, ut sic non additur nisi respectus, quia per se fit, sicut ipsa actio per se fit: & in vniuersum id conuenire relationi extrinsecus aduenienti, ut sola ipsa per se fiat. Si hoc (inquam) dicatur, id commune est relationibus transcendentibus, quanquam non sit necessarium in omnibus de qua re in superiori.

Tom. II. Metaphys.

ribus dictum est. Et similiter non potest illud esse verum in omnibus sex vltimis praedictamentis, ut ex eorum tractatione constabit. Et specialiter in actione gradus id dicitur, quia sicut scientia non est solus respectus, sed qualitas includens respectum transcendentalem ad obiectum: ita actio non est solus respectus, sed est quidam modus includens respectum intrinsecum & essentialiter: quod si ex scientia ut includente respectum transcendentalem, deinde resultat alius praedictamentalis, idem dici poterit de actione: nulla est ergo specialis ratio, ob quam talis respectus vere dicatur extrinsecus adueniens.

Secunda sententia negans includi respectum in actione, reicitur.

Est ergo secunda sententia dicens actionem non includere essentialiter respectum alium ad agens, praeter extrinsecam denominationem, sumptam ab ipsamet forma, vel effectu facto. Ita tenet Heruzus supra, & quodlib. 1. quaestio. 9. & lauel. 5. Metaphysic. quaest. 23. qui dicunt actionem calefaciendi, v.g. nihil aliud esse, quam calorem productum ab igne, à quo ipse ignis agens denominatur: quae denominatio non consistit in respectu, sed in quadam veluti informatione extrinseca, ad quam potest deinde consequi respectus. Fundamentum huius sententiae est, quia hoc sufficit, ut agens constituatur actu agens: ergo sufficit etiam ad rationem actionis: ergo quidquid aliud fingitur, est superfluum, & vix potest intelligi: non est ergo admittendum.

Sed haec sententia vel falsa est, vel non satis declarat proprium respectum actionis. Si enim intelligat, actionem in re nullam rem vel modum realem dicere, distinctum ex natura rei à forma facta, sed esse ipsammet formam ut denominantem extrinsece causam agentem, improbatam sufficienter est haec sententia in superioribus, dum ostendimus actionem debere esse aliquid medium inter agens & effectum, & ex natura rei distinctum ab utroque. Iuxta praedictam autem sententiam nullum est tale medium, quia ipsemet effectus dicitur denominare extrinsece causam agentem, & ut sic vocari actionem, sicut superficies rei continentis denominat extrinsece rem contentam, & ut sic dicitur locus. Non potest autem haec sententia rationem reddere, cur forma facta extrinsece denominet causam facientem, quia sola existentia vtriusque rei, scilicet, quae facta dicitur, & quae dicitur faciens non sufficit ad illam denominationem, quia possent illae duae res existerre in rerum natura, ita ut neutra aliam faceret, sed utraque facta esset à Deo, vel alia causa: tunc ergo ex illarum duarum rerum existentia non sumeretur talis denominatio: ergo aliquid aliud in rebus ipsis intercedere necesse est, quia illa denominatio ex rebus ipsis oritur. Quod si dicatur, ut necessario dici debet, hoc solum intercedere, quod vna procedat ab alia: interrogo, quid sit hoc procedere: nam aliquid est in rebus ipsis existens, & non potest non esse distinctum ex natura rei à re, quae est efficiens, & à re quae est effectus quandoquidem possent illae duae res existerre sine processione vnius ab alia: ergo illa denominatio non sumitur ab ipsa re, quae est effectus, sed ab hoc procedere seu producere, quidquid illud sit.

Et confirmatur ac declaratur hoc, quia sicut ad genericam denominationem agentis necessaria est processio absolute, ita ad determinatam denominationem determinatus modus processione, etiam si alias eadem res sit facta ab eadem re: ergo signum est denominationem non sumi ex coexistentia harum rerum, sed ex illa processione, quae mediat inter eas. Assumptum declaratur exemplo, nam si Petrus efficiat Paulum, naturali modo, vere dicitur genitor & pater eius: si autem illud produxisset diuina virtute, v.g.

Aaa

per a-

IX.

X.

XI.

XII.

per actum voluntatis, quamvis esset effector eius non tamen genitor, neque pater ergo: actio non potest esse res ipsa facta ut denominans, sed aliquid aliud quod inter ipsam, & rem efficientem intercedat, siquidem existente eadem re facta, effectio & denominatio inde sumpta diversa est.

Quod si illa sententia per formam factam non intelligat rem ipsam, quæ est terminus effectiois, quæ materialiter sumpta, sed modum aliquem existentem in ipsa re facta & extrinsece denominantem ipsum agentem, qui modus etiam potest inter effectus agentis numerari: quia ab illo etiam procedit immediate & per se ipsum, quamvis non tam procedat ut effectus. quam ut via ad effectum: si hoc (inquam) sensu loquitur illa sententia, dicit quidem quippiam verum, ut ex superioribus constat, & magis explicabitur in sect. 3. ubi agemus de subiecto actionis: tamen & non satis rem declarat, & præterea miscet dictam questionem de subiecto actionis, quæ ad præsens non refert. Et præterea sine causa negat actionem dicere respectum ad causam agentem, tum quia illam: denominatio non aliunde sumitur, nisi ex tali respectu: cur enim calefactio, quæ in hoc ligno fit, denominat hunc ignem agentem, & non alium nisi quia ad hunc dicit respectum, & non ad alium. Tum etiam, quia hoc ipsum quod est emanare ab hoc, ita intrinsece dicit respectum ut non possit aliter concipi, sed ostensum est, id quod denominat causam actum agentem ut sic, non esse rem ipsam factam, ut absolute existentem, sed aliquid medium, quod non potest esse nisi emanatio ipsa: ergo necessario includitur in illa respectus ad rem agentem.

XIII.

Tertia sententia.

Tertia sententia est, actionem dicere absolutum cum respectu. Hæc sumitur ex Commentatore 3. Physic. com. 9. & ex Diuo Thoma ibidem: eamque sequuntur Capreolus in 2. distinctione 2. questione 1. artic. 1. & 3. Sonc. 5. Metaphys. questione 38. Veruntamen hæc sententia in duobus displicet. Primo, quia putant auctores eius, relationem illam, quam dicit actio, esse eam, quæ resultat in agente ad passum, vel ad effectum, quod est impossibile, quia actio secundum integram rationem suam est prior naturæ: quam illa relatio. Nam effectum iam productum, ordine naturæ confurgit dicta relatio: effectus autem est per actionem: ergo actio ut actio non potest intrinsece constitui illa relatione. Et confirmatur, nam quamvis in causa agente nulla resultaret realis relatio prædicamentalis, sicut in Deo creante contingit, nihilominus maneret integra ratio actionis realis, quia esset vera causa agens, ut sic prior natura est, & independens ab illa relatione: ergo talis relatio in causa resultans, non est intrinseca, & essentialis actioni. Secundo displicet illa opinio, quia existimat respectum, quem includit actio, esse relationem prædicamentalem, cum tamen non possit res vnius prædicamenti per aliud essentialiter constitui, alias nec prædicamenta essent impermixta, nec actio esset res per se vna, sed aggregatum plurium. Sed aiunt, actionem non dicere per se primo, & ut ita dicam in recto absolutum & respectum, quia alias non esset vnum quid, sed directe & per se, aiunt significare absolutum, vel bigratia motum ipsum qui fit in passio, connotare autem relationem inde resultantem in agente. Veruntamen argumenta facta, ostendunt hoc verum esse non posse tum quia actio ut actio supponitur ad illam relationem. Tum etiam quia hic inquirimus intrinsecum constitutum actionis: non potest autem fieri, ut res vnius prædicamenti constituitur per solam connotationem rei alterius prædicamenti: nam res connotata extrinseca est, connotatio autem non est aliquid rei, sed est denominatio sumpta ex modo concipien-

di aut denominandi nostro, quod si nomine connotationis intelligatur habitudo aliqua realis ipsi motui, motus ad relationem, quæ resultat in agente, iam hæc non erit connotata, sed per se primo & directe inclusa in actione, & non erit habitudo ad relationem, quæ quasi per accidens resultat, sed ad principium ipsum efficiendi, quod per se respicit actio.

Alio ergo modo intelligenda est sententia. Commentatoris, ut vera sit, nimirum, actionem in re quidem esse modum quendam realem & absolutum, intrinsece tamen & essentialiter includentem respectum ad principium agens a quo manat, & præcise sub hoc respectu habere rationem actionis. Vt vero hæc sententia exactius intelligatur, per partes declaranda, & prodanda est.

Prima assertio ad resolutionem questionis.

Dico ergo primo: actio nihil aliud est in re quam specialis illa dependentia quam effectus habet a sua causa efficiente. Hæc assertio satis probata est disputando de causalitate causæ efficientis. Et ex his dictis contra illas sententias facile suaderetur, quia actio non est res faciens, neque res facta, seu terminus causalitatis effectuum, neque sunt illæ duæ res simul sumptæ, neque denominatio orta ex coexistencia illarum, sed est aliquid aliud medium inter illas: hoc autem nihil aliud excogitari potest, nisi dependentia vnius ab alio: ergo. Probat minor, quia sine hac dependentia impossibile est intelligere in vna istarum rerum rationem effectus, & in alia rationem causæ agentis. Posita autem hac dependentia & præcise omni alia re, aut modoreali, necessaria res dependens est effecta, & illa a qua pendet, est actus agens: ergo actio nihil esse potest ab hac dependentia distinctum. Et confirmatur: nam omnis effectus pendet a sua causa per causalitatem ipsius causæ: ergo effectus causæ efficientis pendet ab illa per causalitatem efficientis, sed causalitas huius causæ non est aliud quam actio, ut supra ostensum est: ergo. Dixi autem hoc intelligendum esse de specialis dependentia effectus a causa agente, quia in omni genere causæ est eius modus dependentiæ, & tamen dependentia à forma non est actio, sed est vni: specialis ergo dependentia, quæ est à causa extrinseca, & realiter influente esse, quam efficientem vocamus, illa est in re ipsa actio agentis.

Dices: Dependentia oritur ex actione: ideo enim effectus pendet, quia fit: ergo non potest actio esse ipsa dependentia, sed aliquid prius illa. Respondetur, negando dependentiam oriri ex actione, sed potius esse ipsam met actionem. Vnde illa causalitas non est reducenda ad efficientem causam, sed potius ad formalem, id est, cum dicitur res dependere, quia fit, non est sensus, quia dependentia manat ab actione, sed quia per ipsam actionem constituitur ratio agentis. Deinde admitto per has duas voces, dependentia, & actio, & per conceptus præcisos illis correspondentes non significari modum illum, qui est dependentia sub eodem respectu, ut statim declarabo: & hoc satis est ad illam causalem locutionem, quæ sæpe non indicat veram causam, sed rationem, ad quam sufficit distinctio: per in adequatos conceptus: quomodo dicitur Deus esse volentem, quia est intelligens. Et ideo in conclusione non dixi actionem formaliter esse dependentiam, ne id etiam intelligeretur de formalitate, ut præcise concepta sed dixi in re actionem non esse aliud à dependentia, quod certissimum mihi est ex rationibus factis.

Assertio secunda.

Dico secundo: Actio ut actio dicit intrinsece & essentialiter respectum transcendentem ad rem agentem.

agens seu ad principium agendi. Hanc conclusionem probat sufficienter ratio dubitandi in principio posita. Cui non obstat ratio in oppositum facta, quia procedit tantum de relationibus prædicamentibus ut hic. Eandem probant omnia, quæ circa alias sententias dicta sunt. Item, cum actio ut actio dicat egressum vel processum ab agente, concipi non potest sine respectu ad agens: ergo signum est intrinsece dicere respectum ad agens. Præterea actio ut actio denominat agens actu tale, denominatione reali orta ex ipsis rebus, & non propter realem unionem ad ipsum agens ut infra ostendimus, quia alias non esset illa denominatio extrinseca, sed intrinseca: ergo saltem propter habitudinem realem actionis ad agens. Denique infra ostendimus actionem habere realem & essentialem dependentiam à principio agente, & non per aliam dependentiam à se distinctam: alias procederet in infinitum, ut sæpe dictum est: ergo per se ipsam intrinsece: sed non potest iam intrinseca dependentia consistere sine reali habitudine actionis ad agens: ergo includitur hic respectus transcendentalis in essentiali respectu actionis, ut sic.

Tertia assertio.

XVIII. **D**ico tertio: Per hunc respectum actionis ad agens, præcise sumptum, non refertur ipsum agens ad aliud, sed potius ipsa actio respicit agens à quo egreditur. Hæc conclusio partium probata est argumentis factis contra Capreolum & alios citatos in tertia sententia. Et præterea potest breviter suaderi, quia ipsum agens potius est terminus huius respectus: nam ipsum respicit actio, quatenus talem respectum includit. Ut vero amplius declaretur, advertendum est, duobus modis intelligi posse, agens ut agens refertur ad aliud, seu ad terminum vel effectum suum: primo respectu transcendentali, quatenus causa est in actu secundum relationem prædicamentalem inde resultante. De hac posteriori relatione est evidens conclusio posita, & eam maxime probant argumenta facta. De transcendentali vero respectu est ulterius animadvertendum, posse concipi talem respectum ipsius agentis ad actionem suam: nam hæc vere ac realiter ab ipso egreditur, & potest aliquo modo computari inter effectus eius: tamen hoc modo re vera nullus est novus respectus transcendentalis in ipso agente ad suam actionem præter eum (si quis est) qui in ipsamet potentia agendi essentialiter imbitur: quia inter ipsam potentiam & actionem eius non interponitur aliqua alia res vel realis modus, in cuius intrinseca ratione talis respectus includatur. Non ergo est in agente novus aliquis respectus transcendentalis ad suam actionem, sed actio potius refertur ad ipsum, & inde denominatur agens in actu.

XIX. **A**lio vero modo intelligi potest agens ut agens refertur transcendentaliter ad suum effectum: neque enim potest intelligi agens nisi aliquid agat, ut sequenti sectione latius dicemus: Nihilominus tamen, si proprie loquamur, potius dicendum est agens denominari, ac si referretur transcendentaliter in terminum, quam referri in illum, quia nihil refertur nisi per respectum, quem in se habet: agens vero ut agens non habet in se illum respectum, sed denominatur ab actione, quæ illum respectum habet. Vnde in hoc ipso est ulterius considerandum, actionem non respicere agens sine respectu ad terminum, ut sequenti sectione ostenderetur, nihilominus tamen abstractione præcisa posse nos unum respectum præscindere ab alio: sicut nunc in ipsamet explicatione illos præscindimus: & ideo consideratè dixi in assertione per hunc respectum præcise sumptum, quem actio habet ad agens, non referre illud, sed quasi informare vel denominare: quanquam actio secundum totum quod includit, dici possit referre, & quasi ordinare agens ad effectum quamvis, ut dixi, illud sit magis denominare.

Tom. II. Metaphys.

ut relatum, quam referre. Maxime in actione transeunte, ut sectione tertia declarabimus, ex qua magis constabit qualis, sit hic respectus actionis ad agens.

Quarta assertio.

Velimo dicitur, & colligitur ex dictis, actionem ut actio est, recte dici posse ultimum actum potentie actiue, & exercitium eius, dummodo non intelligatur de actu intrinseco & informante, sed absolute de actu dimanante à potentia, siue illam informet siue non. Eo enim modo, quæ potentia actiua dicitur potentia, quamvis potius sit quidam actus, actio ab illa manans potest dici actus eius non ut subiecti, sed ut principii à quo est: hic enim est essentialis respectus actionis ut sic. Vnde ex ipso respectu, quem dixi habere actionem ad suum principium, sequitur, comparari ad illud ut actum ab eo egredientem. Item quia actio, est id, quod proxime egreditur à potentia actiua, recte dicitur exercitium eius, & eodem sensu dicitur veluti extrinseca quædam actiua eius. Item actio est ipsa causalitas causæ efficientis, per quæ constituitur actu causans: causalitas autem constituit causam in actu: ergo sub ratione potest dici actus eius, saltem extrinsecus. Neque huic obstat, quod supra diximus, actionem in re non esse aliud quam dependentiam effectus à causa: quia ipsamet dependentia essentialiter respicit suum principium, & ratione huius respectus dicitur esse exercitium & actualitas quædam extrinseca ipsius potentie actiue.

SECTIO II.

Verum actio, ut actio, essentialiter respiciat aliquem terminum, etiam si immanens sit, ideoque etiam illa in hoc prædicamento collocetur.

N hac sectione declaranda est amplius essentia actionis, & simul attingenda prima ac præcipua divisio eius in actionem immanentem & transeuntem. Vocamus autem hoc loco actionem transeuntem, illam quæ habet effectum extra ipsum agens, siue ipsamet sit etiam extra illud, siue non: hoc enim postea videndum est. Et contrario vero actionem immanentem vocamus, quæ nullum effectum extra agens habet, de qua extra controverliam est, esse in agente ipso.

Prima sententia de termino actionis.

Estigitur multorum sententia de ratione actionis, quæ proprie est genus quoddam accidentis ab aliis distinctum, esse ut tendat in aliquem terminum, quem proinde transcendentaliter respiciat, id tamen non esse de ratione omnis actionis, id est, omnis causalitatis actiue quæ sit actualitas seu exercitium potentie actiue. Hanc opinionem tenent multi Thomistæ, præsertim Soncin. 5. Metaphysic. q. 26. Cuius fundamentum est, quia in prædicamento actionis sunt actiones transeuntes, quas necesse est habere aliquem terminum seu effectum, ad quem tendant, quia in hoc consistit earum ratio, ob quam transeuntes dicuntur: actiones vero immanentes non ponuntur in genere actionis, sed sunt qualitates quædam, ut idem author latius probat libro 9. Metaphysic. q. 21. & ideo necesse non est ut talis actio habeat terminum à se distinctum. Et quia in priori parte non est controverlia, posterior probatur primo ex Aristotele nono Metaphysicorum capite 9. textu 16. ubi hoc discrimen constituitur, inter actionem transeuntem & im-

manentem, quod per illam aliquid fit, non vero per hanc, quod est dicere, actionem immanentem non esse propriam actionem, quæ sit de genere actionis.

III.

Secundo argumentatur Soncin. quia omnis actio de genere actionis est successiva, nam omnis actio est motus, ut dicitur 3. Phys. text. 19. constat ex libro de Anim. & supra etiam tactum est, cum de intensione qualitarum ageremus: ergo talis actio non est vera actio de genere actionis. Quod si infites, quia hinc sequitur illuminationem non esse veram actionem, concedit Soncin. sequelam, unde multo magis idem diceret de generatione substantiali.

IV.

Tertio, quia omnis actio infert ex se passionem, ut etiam constat ex 3. Physic. sed actiones immanentes non inferunt passionem in id, circa quam versantur, nam visio non immutat visibile circa quod versatur. Et hinc etiam fit ut talis actio non possit respicere terminum qui per illam fiat, quia nunquam actio habet talem terminum, nisi quatenus transmutat id circa quod versatur, ut talem terminum respicias: sed per actionem immanentem non transmutatur propria materia eius, quæ est obiectum eius: ergo per talem actionem nihil fit. Et confirmatur, quia potentia ætterna est principium transmutandi aliud in quantum aliud: ergo actio propria est, qua aliud transmutatur: per actum autem immanentem non transmutatur aliud, ut ostensum est. Quarto argumentatur: quia actio immanens est perfectio agentis, cum in tali actione interdum consistat beatitudo operantis, sed nulla propria actio prædicamentalis est perfectio agentis, quia ignis calefaciendo non perficitur per actionem suam: ergo.

Secunda sententia collocans actiones immanentes in prædicamento actionis etiam si termino careant.

V.

Secunda sententia negat esse de intrinseca essentia actionis ut sic habere terminum qui per eam fiat ad quem dicit respectum, de essentia (inquam) actionis quatenus est proprium quoddam genus summum ab aliis distinctum, quia sub eo genere quædam sunt actiones habentes terminum, alæ non habentes. Habentes terminum sunt actiones transeuntes, in quo hæc sententia convenit cum præcedenti. Quæ vero non habent terminum, sunt actiones immanentes, de quibus longe diverso modo sentit hæc sententia quæ præcedens: existimat enim has actiones immanentes esse propriissimas actiones de genere & prædicamentis actionis, esse tamen puras actiones, quæ nullum terminum intrinsecum, per se loquendo producant, sed immediate per se attingunt sua obiecta. Ita sentiunt de actionibus immanensibus multi ex discipulis Divi Thomæ: nam licet peculiariter tribuat intellectioni quod producat verbum tanquam intrinsecum effectum, tamen nec similem aut proportionalem effectum tribuant omni actioni immanenti, nam in actionibus sensuum, & utriusque appetitus id fere omnes negant. Neque inter se conveniunt in attribuendo illo effectui omni intellectioni, nam quidam solum propter absentiam obiecti in quibusdam intellectibus illum effectum requirunt. Nec denique videntur ponere illud verbum per modum proprii termini intellectus ut actionis producentis, quia docent verbum & intellectum esse res omnino distinctas, quod repugnat actioni & proprio & termino intrinseco, quia actio solum potest esse modus illius rei, quæ est terminus, non res realiter distincta, ut supra probatum est disputando de causalitate effectiva. Est ergo eorum sententia, actionem immanentem ut sic per se nihil producere, quod sit proprius terminus eius, sed esse puram actionem, quam vis interdum ex illa aliquis effectus resultet. Ita sen-

Calet. 2. p.
q. 27. a. 1.
du. 1. c. 3.
Per 1. con.
Gen. c. 53.
Capr. in 1.
d. 27. A.
q. 2.

tiant citati Thomistæ, & alii moderni interpretes Divi Thomæ in prima parte questione vigesima septima, art. 1. & lauel. 9. Metaph. quest. 16. ubi non numerat alios effectus actionum immanentium, nisi habitus, ad quos potius comparantur ut principia agentium, quam ut actiones, in quo satis declarat illas actiones non habere terminos extrinsecos proprie dictos.

Fundamentum primum ac præcipuum huius sententiæ est testimonium Philosophi 9. Met. text. 16. dicentis, quædam esse actiones, quarum non est aliud aliud opus præter ipsam actionem, quas omnes intelligunt esse actiones immanentes, ut patet ex Comment. D. Thomæ, & aliis. Ergo non est de ratione actionis, ut sic habere terminum intrinsecum, ad quæ ut ad proprium finem & perfectionem tendat. Secundo fieri potest inductio, nam visio corporalis nihil producit in obiecto, neque in ipsomet vidente præter se ipsam: nulla enim est ratio fingendi vel multiplicandi aliquid aliud per illam actionem productam, & idem de actibus aliorum sensuum, & de actu mandandi, & similibus. Tertio potest adiungi hæc ratio, quia hæc actiones non sunt à natura institutæ ad aliquid producendum, neque ut agens per illas communicet suum esse, sed ut per eas potentia sese uniât obiectis suis: ergo sine causa tribuitur his actionibus, quod aliquid producant. Vbi etiam applicari potest illud axioma, non esse multiplicandas res absque necessitate.

Tertia sententia in omni actione terminum requirens.

Tertia sententia est, de ratione actionis ut sic esse, quod habeat terminum quem intrinsece respiciat, idque proinde commune esse omni actioni, quæ à vera causa efficiendi proficiatur. Hæc est communior sententia Theologorum in 1. distinct. 27. præsertim Durandi, & Gabriel 9. questione 2. sumiturque ex Scoto questione 3. & quodlib. 8. & ex Bonaventura in 1. distinct. 3. articulo 1. questione 1. ad ultimum, & ex Anton. Andr. 9. Metaphysicor. questione 4. & aliis circa citatum textum Aristotelis. Et hanc sententiam existimo omnino veram. Et quoniam, ut dixi, de actione transeunte nulla est controversia, declaranda prius est veritas huius sententiæ in actione immanente, & deinde confirmabitur absolute de actione, ut sic.

Refellitur quedam distinctio Hernei de actione.

Ante omnia vero cavenda est æquivoçatio de actione immanente & transeunte, quod introduxit Hervæus quodlib. 2. questione 3. referuntque & impugnant Soncinas & lauellus locis citatis. Dixit enim Hervæus, operationem immanentem non esse effectivam, neque esse ullam causalitatem causæ efficientis, quæ esse possit actio immanens, quia putat hoc repugnare definitioni potentia actus, scilicet, quod est principium transmutandi aliud in quantum aliud. At ergo, actionem vel operationem immanentem solum dici posse de causalitate formæ vel materia, fortasse quia hæc causæ ita causant, ut manent in ipso effectui. Veruntamen merito improbandum duo in hac sententia. Primum, quod causalitates materiae & formæ actiones immanentes vocet, cum re vera actiones non sint alioqui, si ita licet abuti terminis, vix possumus auctores & Philosophos intelligere: Philosophi autem, & Theologi omnes, cum loquuntur de actione immanente, nunquam intelligunt causalitatem materiae & formæ, sed actus potentiarum vitalium, qui ab ipsis effectivæ sunt. Secundum est, quod falso negat aliquam propriam effectiv-

fectionem esse vere immanentem, cum id omnes doceant de actibus vitalibus, & non repugnet aliqua potentiam agere in seipsam, siue illa sit partialis principii agendi, siue totale proximum, aut virtuale, de quo in superioribus late disputatum est. Hic ergo per actionem immanentem intelligimus veram ac propriam efficientiam quorundam actuum, qui manent in ipsis potentiis, à quibus fiunt, easque informant.

Dependentia actuum immanentium à suis potentiis exponitur.

IX. Secundo suppono hos actus immanentes & esse veras qualitates, & effectiue fieri à suis potentiis. Prior pars communis est, ut supra visum est, cum de speciebus qualitatis ageremus. Posterior vero pars certissima est, nam licet sit controuersia, an potentia absoluta possint hi actus immanentes & vitales constitueri potentias animarum in actu secundo, si ab eis effectiue non fiant, tamen saltem est certum, ex natura rei non posse hominem cognoscere vel amare his actibus, non nisi eos efficiendo in ipsis potentiis, quibus cognoscit vel amat. Et de actibus liberis cense, etiam certum, nec de potentia absoluta posse liberos esse, nisi effectiue fiant à potentia libera, cuius sunt actus, ut in superioribus tactum est. Atque hinc sequitur in his actibus non solum esse qualitates ipsas, sed etiam dependentiam effectiuam earum à suis potentiis, & causalitatem effectiuam potentiarum in ipsas, quia hæ potentie vere efficiunt has qualitates: ergo sunt vere cause efficientes earum: ergo habent vnam causalitatem effectiuam in ipsas: ergo & ipsæ vere pendunt effectiue à potentiis tanquam proprii effectus earum. Omnes n. hæ consequentie sunt euidentiores ex illo antecedente: imo vix ei aliquid addunt, præter maiorem eorundem terminorum vel correlatiuorum explicationem.

X. Posset autem aliquis dubitare, an dependentia huius qualitatis à sua potentia sit aliquid ex natura rei distinctum à tali qualitate. Et quidem si auctores primæ opinionis in aliquo sensu probabiliter loqui potuerunt, nullus alius videtur esse, nisi quod hæ qualitates per se ipsas immedie, absque actione media, ex natura rei ab eis distincta egrediatur à suis potentiis. Hoc enim supposito probabiliter negatur, in effectione earum interuenire proprias actiones de predicamento actionis, quia in eis efficiendis non mediat actio propria. Et eadem ratione dicuntur esse puræ qualitates, & non actiones, nisi æquiuocè, vel, ut alii loquuntur, Grammaticales, quia significantur per modum actionis tendentis in obiectum, ut in terminum, cum tamen in illud nihil producant. Vel certe dici possunt eminenter actiones, quia vere efficiuntur non per actionem formalem, sed per aliquid eminentius actione: Ac denique iuxta hanc sententiam optime saluatur dependentia essentialis horum actuum à suis potentiis: nam si sunt puræ qualitates, & per se ipsas formalissime tales qualitates sunt & pendent actiue à suis potentiis, impossibile est illas qualitates esse in rerum natura, sine tali dependentia. Nam si sint in rerum natura sine tali dependentia, illud erit sufficiens argumentum, quod dependentia illa non sit essentialis, sed sit aliquid ex natura rei distinctum ab ipsis qualitatibus, ut qualitates sunt.

XI. Atque illa sententia in hunc modum explicata non est omnino improbabilis, tamen ex illa non potest colligi, dari actionem sine termino, sed potius colligendum esse dari terminum sine actione (si ita loqui licet): nam datur qualitas vere producta & facta, sine actione media. Nihil tamen probari non potest hæ sententia. Primo, quia dicit aliquid singulare vel notum in his actibus sine sufficienti fundamento. Nam efficientia horum actuum non est impropria per a-

Tom. II. Metaphys.

liquam resultantiam, sed est maxime propria & per se: nam sicut alie virtutes actiue, dum proprie agunt se explicant in suis actionibus, ita hæ potentie in suis actibus. Neque etiam efficiunt hæ potentie hos actus per alios priores actus immanentes, ut dicamus priores esse veluti eminentes actiones posteriorum, sicut philosophatur multi de actionibus Dei ad extra: sed hi actus per se loquendo, manant à suis potentiis sine interuentu aliorum actuum immanentium, qui sint qualitates distinctæ: esset enim processus in infinitum. Nunquam enim inuenitur propria efficientia virtutis actiue in effectum, sine media actione: id ergo tribuere his actibus singulare est, cum tamen in eis nihil sit singulare, ob quod id asseratur. Quia quod tales actus continue pendent ab influxu potentie, nullum argumentum est, nam etiam lumen pedit ab illo modo ab illuminante, & multo magis omnes creaturæ à Deo & nihilominus in his efficientiis intercedit vera actio. Illa vero essentialis dependentia, quæ tanta sit, ut hæ qualitates nullo alio modo fieri possint, gratis & sine fundamento asseritur.

In actibus immanentibus proprias actiones predicamentales interuenire ostenditur.

XII. Quapropter ex opposito principio longe probabilius esse censeo, etiam in his qualitatibus distinguere ex natura rei dependentiam & emanationem actiuam ab ipsis qualitatibus, & consequenter intercedere in effectione horum actuum veras & predicamentales actiones habentes proprios & intrinsecos terminos per ipsas productos, qui sunt ipsimet actus, ut sunt qualitates quædam informantes suas potentias. Probo singula, & primo, quia hi actus non habeant dictam essentialem, & immutabilem dependentiam à suis potentiis, quia nulla res creata habens propriam entitatem, & proprium esse realiter distinctum ab aliis habet tantam dependentiam, ab alia creatura, ut non possit à solo Deo fieri sine adminiculo vel consortio creaturæ cum ipso efficientis: hoc enim pertinet ad omnipotentiam Dei, & in hoc fundatur illud principium: *Quidquid potest facere cum causa secunda, potest facere se solo.* Et ratio à priori est, quia cum Deus solus sit ipsum esse per essentiam eminenter continens omne esse participabile, per se solus est sufficiens principium actuum cuiuslibet esse. Potest ergo Deus efficere hos actus, quatenus sunt quædam qualitates, si ne cõkursu actuum potentiarum, siue illos efficiat informantes potentias, siue non, hoc enim est alterius speculationis: ergo dependentia harum qualitatuum à potentiis non est de essentia, & entitate harum qualitatuum: ergo est aliquis modus ex natura rei distinctus ab ipsis. Vnde mihi sane non videtur consequenter loqui Soncin. §. Metaphys. q. 20. ad 4. dum ex professio probat non esse de ratione actus immanentis effectiue esse à potentia in qua est, quia potest Deus se solo, non cõcurrente alio principio actiuo, causare in intellectu intellectionem: & statim q. 21. negat actiones immanentes esse veras actiones, quia negare non potest, has qualitates, quas dicit esse actus immanentes, de facto fieri à suis potentiis: ergo si fiunt: & hoc non est de ratione earum, est aliquid median inter ipsas & potentias à quibus fiunt, quod non potest esse nisi dependentia & actio.

Præterea, quamuis daretur has qualitates essentialiter pendere à suis potentiis, non tamen probari potest, necque est verum, quod pendent per suam entitatem, eadem immutabili dependentia, quia vnusmet actus immanens potest fieri à sua potentia diuersis modis, ut v.g. cum concursu habitus, aut sine illo, vel media hac specie intelligibili aut alia, & cum auxilio Dei, vel cum alio, maxime in supernaturalibus actibus & iuxta hos diuersos modos efficien-

Aaa 3

ficien-

ficiendi ne esse est variari actionem, & dependentiam, etiam si non varietur qualitas ipsa, quia quacunque ratione varietur agens, variatur actio, etiam si non varietur effectus, ut constat ex dictis de causa efficiente, & in seq. sect. aliquid etiam attingemus. Quacunque autem ratione possit in re ipsa variari dependentia in eadem qualitate, est signum certissimum, illam dependentiam esse in re distinctam à tali qualitate, & habere veram & propriam rationem actionis. Igitur etiam in qualitatibus illis distinguenda est ex natura rei vera actio, quæ sit causalitas potentie efficientis talem qualitatē. Unde etiam constat, illam actionē ut actio est non esse de genere qualitatē, quia est tendentia ad qualitatem, ex natura rei distincta ab illa & est vera causalitas actiua constituens suo modo causam agentem in actu secundo respectu effectus, qui effectus formalis non pertinet ad qualitatem. Erit ergo illa propria actio de prædicamento actionis, quia ad hoc sufficienter convenit enim habet cum aliis actionibus, & quia non est aliud prædicamentum in quo ut sic collocetur.

XIV.

Addenihil obstat quo minus talis emanatio ab agente non pertineat ad hoc prædicamentum, nam quod sit momentanea, vel quod semper duret cum termino non obstat, ut patet in illuminatione, & quia hæc non diminuat, sed perficiunt potius rationem actionis. Quod vero talis actio immanens sit, minus potest obstat, cum ostensum sit habere verum terminum, & esse verum fluxum ab agente in passum. At vero quod agens & passum sint distincta, necne, impertinet, ut inde tollatur ratio actionis prædicamentalis, ut suo etiam modo patet in nutritione, motu progressivo, & similibus, licet non tam perfecte. Et hæc sententia est magis consentanea Aristoteli 9. Metaph. cap. 6. & Ethic. c. 4. & 1. Magn. Moral. c. ult. ubi distinguit actionem in immanentem & transiētem, & ubique hac ratione actus immanentes vocat actiones vel operationes, ut patet etiam ex 10. Ethic. c. 3. 4. 5. & 6. quibus locis, eodem modo loquuntur veteres eius interpretes. Item in prædicamento c. de actione inter res illius prædicamenti ponit, affici dolore & voluptate, quæ sunt actiones immanentes. Unde etiam Simplicius in tract. de sex. princip. ait ex Archita Tarentino in prædicamento actionis collocari, tam actiones rerum inanimatarum, quam viventium, atque etiam ipsius hominis: quam sententiam habet etiam Alber. ibi. Non est autem dubium quin inter actiones animalium, & hominis comprehendantur immanentes. Quapropter cum aliqui auctores dicunt actus immanentes non esse actiones nisi in modo significandi, vel loquuntur de actibus immanentibus ut sunt qualitates quædam, quia etiam ut sic solent significari per modum actionum propter tendentiam in obiectum, & ita actus intelligendi dicitur intellectio, & volendi volitio: vel certe aliqui auctores non satis considerant propriam actionem, quæ in effectione harum qualitatū interuenit.

XV.

Tandem constat ex his omnibus, si actiones immanentes sumantur ut vere actiones sunt non carete termino intrinseco ad quem tendant, ut ad proprium finem & perfectionem suam. Probatur ex dictis, quia tendunt in ipso finem actus, ut qualitates sunt, sicut illuminatio tendit in lumen, & calefactio in calorem.

Questionis resolutio, non esse actionem sine termino.

XVI.

Ultimo ex his, quæ dicta sunt de actione immanente, facile constat quid de tota questione, & de actione ut sic respondendum sit. Dico enim, de ratione intrinseca actionis ut sic, & omnis actionis esse, ut habeat intrinsecum terminum ad quem tendat, ut producendum per ipsam, & consequenter, in essentiali & completo conceptu actionis includi tran-

sendentem respectum ad huiusmodi terminum. Prior pars probatur primo inductione, nam omnis actio transiens habet huiusmodi terminum, ut est extra controuersiam, & omnis etiam actio immanens illum habet, ut ostensum est, & præter hæc non est aliud genus actionis: ergo omnis actio habet huiusmodi terminum: ergo signum est hoc esse de ratione actionis ut actio est. Secundo est, ratio à priori, quia actio ut actio, si sit vera ac propria, nihil aliud est quàm productio, aut effectio, aut causalitas efficientis causæ: sed impossibile est vel mente concipere veram productionem, quin per eam aliquid sit productum vel causalitatem actualem sibi re aliqua causata: ergo impossibile est etiam intelligere actionem sine termino.

XVII.

Tertio: si quæ essent actiones sine termino, maxime immanentes, sed hæc non, tum quia ostensum est, illas esse qualitates, quæ habere possint propriam rationem termini producti per propriam actionem, etiam si talis actio in agente maneat, & inde immanens vocetur. Tum etiam, quia si actus immanens esset pura actio, esset immutabilis & inuariabilis, nec posset fieri nisi à tali agente, quod ostendimus non esse verum de toto actu immanente: etiam si de actione ut sic verificari possit: ergo in tota illa entitate quæ est actus immanens, inuenitur aliquid quod per varias actiones fieri potest: ergo illud habet rationem, terminum, etiam respectu actionis immanens. Tum præterea, quia nihil est in his actionibus propter quod censenda sint carere terminis, ut patet ex solutionibus argumentorum, & nunc solum declaratur ex generali ac præcisa ratione actionis immanens. Nam vel explicatur eius ratio per hoc, quod maneat in agente, & hinc non excluditur terminus, nam si ipse terminus etiam maneat in agente, tota actio erit immanens. Vel explicatur per hoc, quod sit actio vitalis quæ requirit actualem & permanentem efficientiam: & hinc etiam non excluditur terminus, nam potest esse talis, ut natura sua postulet actualem & permanentem efficientiam seu influxum sui principii. Sic ut lumen etiam postulat perpetuo conservari à suo agente, & nihilominus est terminus propriæ actionis, & actiones animæ vegetatiuæ sunt etiam vitales, & requirunt actualem influxum principii, & nihilominus proprios habent terminos. Vel denique explicatur per hoc, quod actio immanens versatur circa extrinsecum obiectum quod non immutat, & hoc non excludit etiam terminum internum, nam obiectum tantum est materia circa quam, quæ non pertinet ad propriam materiem causam, materia autem ex qua, quæ propriam rationem causæ habet circa talem actionem, est subiectum ipsum in quo talis actio recipitur & illud vere immutat, & ita in illo potest habere proprium & intrinsecum terminum: nihil ergo est, cur negemus his actionibus proprios terminos. Est ergo de ratione actionis, ut sic habere terminum.

XVIII.

Quod potest ultimo ita declarari, nam actio ut actio non dicit formam, quæ habeat propriam entitatem, sed modum alicuius forme vel entitatis, nimirum dependentiam eius ab agente: de ratione autem modi est, ut sit alicuius rei modus, neque aliter reperiri possit: ergo in præsentia dependentia non potest esse nisi alicuius quod pendeat, & illud vocamus terminum actionis, seu dependentiæ, prout est ab agente. Dices, ipsam dependentiam pendere per se ipsam & ideo non semper egere termino, qui per ipsam pendeat. Respondeo, nullum modum, immo neque formam simplicem esse posse propter se ipsam tantum aut primario, id est ut aliquo modo paricipet suum quasi effectum vel denominationem, sed per se ac directe est, ut aliud informet, vel quasi tendat in aliud: quod si ipsa aliquo modo participet illam denominationem, est quasi consequenter seu concomitanter. Exemplis res declaratur, nam in-

XX.
Aristoteles
quid sit
in se,

XXI.

reflectio, & volitio, quia est actus per se tendens in obiectum, non potest sistere (vt ita dicam) in se, quo modo dixit D. Thom. 1. 2. questione 1. artic. 1. ad 1. eundem, impossibile est vt primum amabile sit ipse amor, vt primum visibile ipsa visio: quia omnis visio est alicuius obiecti visibilis: vnde licet vnus actus immanens possit versari circa alium vt obiectum, non tamen circa se, & licet fortasse idem actus intellectus & voluntatis aliquo modo reflectatur in se, non tamen potest ita in se sistere, quin in aliquod obiectum directe tendat. Similiter quantitas, licet aliquo modo se ipsa sit quanta, non tamen potest in se sistere, sed ad aliquid præter ipsam ordinatur, vt illud quantum reddat, nimirum substantiam. Item, vna relatio, si vt multi volunt, non refertur per aliam per alteram relationem, sed per se ipsam, non potest ad hoc solum esse, vt referatur per se ipsam ad aliam sed necesse est, vt aliquid aliud referat ad suum proprium terminum. Sic ergo, licet dependentia se ipsa pendeat, & actio se ipsa fiat, non potest dari dependentia, quæ in hoc tantum sistat, vt ipsa pendeat, neque actio, quæ in hoc tantum sistat, vt ipsa fiat, quia tanta necessitas actionis & productionis est, vt per eam aliud fiat.

XIX.

Atque hinc manet satis probata posterior pars asseritionis, nimirum, actionem essentialiter includere transcendentalem ordinem ad suum terminum, quia natura sua non est ad aliud instituta, nisi vt illum tendat, eumque in rerum natura constituat. Quod etiam probari potest ex generali ratione modi nam omnis modus dicit transcendentalem habitudinem ad id cuius est modus, sed actio non est, nisi quidam modus ipsius termini, illum constituit dependentem a sua causa, ergo intrinsece includit prædictam habitudinem ad illum. Sed quæres, qualis sit hæc habitudo, an sit per modum accidentis ad subiectum, vel per modum causæ ad effectum. Respondetur neutro modo esse, si proprie loquamur. Non quidem accidentis, quia accidens supponit subiectum esse, & ab eo causatur, saltem materialiter: actio vero nec supponit terminum, neque ab eo causatur, proprie loquendo & præcipue materialiter. Non est etiam habitudo causæ eam maxime efficientis: actio vero non est proprie causa efficiens, sed est causalitas efficientis. Vnde reductiue quidem reduci potest ad hoc genus causæ, ratione cuius & actio dicitur esse prior natura termino, & verificatur hæc causalitatis loquutio, quia res produciuntur, est. Proprie tamen illa habitudo est viæ ad terminum, seu causalitatis ad effectum: quomodo seruata proportionem, vno respicit vnitum, seu compositum, quod ex vniione resultat.

Soluuntur argumenta primæ opinionis.

XX.

Argumenta
quid in hoc
inferri.

Argumenta primæ opinionis responderetur. Ad primum ex testimonio Aristotelis dicitur, Aristotelis sententiam non esse, per has actiones immanentes nihil fieri, sed vel nihil fieri extra ipsum operantem, vel (quod magis existimo) nihil fieri, quod maneat transacta actione: & hoc modo ait huiusmodi actionem consistere in ipso vsu. Quomodo? Ethicorum capite primo, ait in nonnullis artibus operationes esse fines, & non aliquid per eas factum, vt in arte cytharizandi: quod necessario intelligendum est de termino facto & permanente, qui manet post actionem, vt supra declarauimus tractando de causa finali. Sic ergo dicitur, per actiones immanentes nihil factum relinqui, quia per illas nihil fit, quod illis finis maneat.

XXI.

Dices: Ergo nulla est differentia in hoc inter actiones immanentes & transeuntes, nam etiam inter actiones transeuntes dantur aliquæ, quibus nihil per eas factum respondet quod eis finis maneat, vt patet in exemplo posito de actione cytharizandi, vel

cantandi: & de conuerso per aliquos actus immanentes produciuntur aliquod permanens transacto actu, vt habitus, qui per actum interdum produciuntur. Respondetur, ab hac vltima parte incipiendo, nullam esse actionem immanentem, per quam proprie & per se fiat aliquid permanens post eam, nam habitus non fit per actionem vt actio est, sed fit per intrinsecum terminum actionis immanentis, id est, per qualitatem illam, quæ est actus secundus, & vltimus potentie. Vnde non fit habitus per actum immanentem illo modo sumptum tanquam per actum, sed tanquam per principium agendi, vt supra declaratum est, nam actio illa qua immediate fit habitus, & ad illum proxime terminatur, cum ipso inter habitum identitatur, & modus eius, sicut in vniuersum omnis actio est in suo proprio termino. Differentia ergo consistit in hoc quod actio immanens non habet vnquam terminum permanentem post ipsam: actio vero transeuntes regulariter illum habet, quanquam interdum ac raro aliter eueniat. In quo etiam est differentia, nam quando id, quod fit per actionem transeuntem, non permanet, solum transeunt est ob imperfectionem, vel imperfectam participationem, ratione cuius non potest permanere, nisi actu conseruetur: sic sonus, qui est terminus factus per actionem cytharizandi aut cantandi, non permanet ob imperfectionem suam, & lumen & similia. At vero in actibus immanentibus & vitalibus id prouenit ex peculiari quadam natura pertinet ad perfectionem: sunt enim vltimi actus vite, & ideo permanere non possunt sine actuali influxu principii vitalis.

Ad secundum responderetur, omnino falsam esse assumptionem, nam sub genere actionis non tantum successiuæ actiones, sed etiam instantaneæ collocantur. Quod satis probat argumentum illud factum de illuminatione, quam mirum est, quomodo Soncinas negat sub hoc genere collocari, cum negare possit esse veram accidentalem actionem productiuam proprii termini, quia si in hoc genere non collocatur, in quo prædicamento erit? Nam si fortasse Soncinas dicat illuminationem reduci ad prædicamentum qualitatis ubi est lumen, cur non dicet idem de calefactione? Aut cur potius actio successiuæ suum prædicamentum per se constituit, quæ actio instantaneæ? Nullam sane probabilem rationem reddere potest. Maxime, quod multi censent, actiones ex hoc præcise, quod vna sit successiuæ, & alia tota simul, non necessario habere essentialem & specificam distinctionem, si aliunde maiorem differentiam non habeant: Nam sicut calefactio vt octo ex eo quod longiori aut breviori tempore fiat, non est diuersa actio in specie, imo neq. in re vna est maior actio quæ alia, id est, plus aut minus entitatis habens in ratione actionis quia æqualem terminum faciunt licet tardius vel celerius faciant, quod accidentale est: ita licet tota illa calefactio fiat in instanti (vt fieri potest, si passum nullam habeat resistentiam) non erit actio essentialiter diuersa, sed erit tantum (vt sic dicam) celerissima seu velocissima actio illius speciei, & ad illum terminum. De qua re nonnulla addemus sect. sequenti: quidquid enim de hoc vltimo puncto sit, non est dubium quin actio instantaneæ, veræ actio sit de prædicamento actionis.

Ad argumentum autem in contrarium, scilicet, quia omnis actio est motus, responderetur negando illam propositionem metaphysice sumptam: deficit enim vt minimum in actione creatura, vt supra visum est, & attingemus hæc iterum sectione 4. At vero sumendo illam physice, id est, de actione physica, est verum proportionem, & loquendo identice, magis quam formaliter secundum conceptus præcisos metris, nam actio successiuæ est motus successiuus, actio vero instantaneæ est mutatio instantaneæ quæ late loquendo etiam solet motus appellari: & ita fortasse lo-

Aaa 4

cutus

Qua si
quæ ad hoc
differentia
inter im-
manentes
actiones &
per actionem
transeuntem,
non permanet,
solum transeunt
est ob imperfectionem,
vel imperfectam participa-
tionem, ratione
cuius non potest
permanere, nisi
actu conseruetur:
sic sonus, qui est
terminus factus
per actionem
cytharizandi aut
cantandi, non per-
manet ob imperfectionem
suam, & lumen &
similia. At vero in
actibus immanentibus
& vitalibus id
prouenit ex peculiari
quadam natura
pertinet ad
perfectionem: sunt enim
vltimi actus vite, &
ideo permanere non
possunt sine actuali
influxu principii
vitalis.

XXII.

Actiones in
instantaneæ
sunt in
prædicamento
de actionibus.

XXIII.

Actio im-
manens an sit
motus.

XXIV.
Num om-
nis actio in-
ferat passio-
nem.

cutus est Arist. in 3. Physic. 3. Quamuis ex eo loco po-
tius sumendum sit, omnem motum esse actionem,
quam e conuerso omnem actionem esse motum.

Ad tertium, idem dicendum est de illa propositione,
Actio inferat se passionem: est enim vera de actio-
ne Physica, non de actione absoluta. Et quamuis a-
ctio immanens. Metaphysica potius dicenda sit, quam
Physica, quia ex vi sui generis abstrahit à materia se-
cundum esse, tamen ex ea parte, quia conuenit cum
actione physica in eo, quod sit ex subiecto, verū ha-
bet illud principium, etiam in actione immanente.
Male autem comparatur hæc actio ad obiectum, in
quod nullam inferat passionem, quia tantum est de
ratione actionis, ut inferat passionem in subiectum,
in quo ipsa est: vel ut formaliter loquamur in subie-
cto, in quo est terminus eius: hoc autem modo actio
immanens inferat passionem in ipsum operans. Male
item committitur æquiuocatio de materia circa quā
& ex qua: non enim oportet, ut actio inferat passio-
nem in materiam circa quam ut in subiectum, sed in
materiam in qua, vel ex qua, ut est subiectum. Ad
confirmationem autem ex definitione potentie a-
ctiue, si argumentum quicquam valeret, probaret
potentias à quibus manant actus immanentes, non
esse potentias actiue, quia non transmutant aliud:
necesse ergo exponenda est illa definitio, vel de
potentiis, quæ agunt actione transeunte & Physica,
vel, si in vniuersum intelligenda est de potentia trans-
mutandi subiectum, illa particula *aliud in quantum a-*
liud, non est intelligenda secundum realem distin-
ctionem, sed sufficit secundum rationem formalem
potentie agentis, & patientis, ut tractando de causa
efficiente dictum est.

XXV.

Quartum argumentum ideo proponitur, quia nō
consideratur distinctio inter actionem immanentem
quatenus actio est, vel quatenus est qualitas facta: ite-
rum quia non consideratur aliud esse loqui de actione, ut
actio est, vel ut talis actio est. Actio ergo secundum
communem ac præcisam rationem actionis non po-
tuit, ut sit perfectio agētis, quod solum probat ex-
emplum ibi adductum de calefactione ignis: non ve-
ro repugnat rationi actionis, ut aliqua actio ex sua
propria & specifica ratione sit perfectio agentis. Rur-
sus cum dicitur beatitudo consistere in actione im-
manente, si proprie loquamur, intelligendum est con-
sistere in ipso actu immanente, ut est qualitas infor-
mans ac ultimo perficiens ipsum operans, nam in a-
ctione ut actio est non consistit, nisi præsuppositiue,
& ut in via ad talem perfectionem.

Argumentis secundæ sententiæ satisficit.

XXVI.

Argumenta secundæ sententiæ soluta sunt in su-
perioribus, præsertim primum & secundum. Ad
tertium vero dicitur, satis metaphorice dici poten-
tias vniuersales per actiones immanentes, eo tamē
productas in ipsis potentiis per proprias actiones im-
manentes. Et in vniuersum actio vniuersa nunquam
fit sine productione alienius termini, qui vel forma-
liter sit ipse modus vniuersalis, vel completè & adæqua-
te sit ipsum compositum ex vniuersione resultans, ut ali-
bi latius tractatum est.

SECTIO III.

*Quis respectus, ad principium, vel ad terminum sit
magis essentialis actionis, & unde sumat spe-
cificationem suam.*

I.

Vni ostensum sit, actionem duplicem
respectum includere intrinsecè & es-
sentialiter, videndum consequenter
est, quomodo illi duo respectus in vnâ
& eandem rem simplicem ac per se v-

nam conueniant. Nam videntur inter se specie di-
uerſi, cum res plusquam specie diuersas respiciant:
ergo vel non possunt rationem essentialē actionis
per se vnā componere, vel dicere oportet ab altero
sumi rationem generis, ab altero rationem differe-
ntiæ, ut ita possit rationem per se vnā compone-
re. At vero nulla ratione potest vni respectui tribui
differentiā genericā vel specificā, potius quam alteri,
quia actio in genere vtrumque respectum includit,
ad agens in communi, & ad terminum in communi:
actio vero in specie variari potest tum variato termi-
no, tum etiam variato principio agendi.

Hæc quæstio in propriis terminis ferè est ab aucto-
ribus prætermissa, sed illam includunt vel sub com-
muni quæstione de specificatione motus ex termi-
no, quam attingemus dis. sequenti. vel sub alia quæ-
stione de specificatione actuum immanentium ex
obiectis, quam supra insinuauimus, cum de qualitate
ageremus. Nihilominus tamen speciem habet dif-
ficultatem, propter peculiarem respectum, quem a-
ctio ut actio dicit ad agens, & propter variā dictā Do-
ctorum, præsertim D. Thomæ. Supponimus autem ex
dictis in superioribus, & ex doctrina D. Tho. 1.2. q. 54.
artic. 2. has entitates vel modos, qui in sua essentia in-
cludunt respectum ad aliquid, ab illo etiam sumere
speciem: non quod ipse terminus aut res extrinsecas,
sit propria differentia, cum hæc debet esse interne
ac formalissimè in ipsa re, sed quod iuxta diuersitas
tem rei ad quam est habitudo, varietur habitudo
ipsa, & consequenter essentia rei.

Variæ sententiæ proponuntur.

Hoc supposito varii possunt esse modi dicendi in
præsentī difficultate. Primus est actionem sumere
re speciem ex principio agendi, & non ex termino,
per se loquendo. Hæc videtur esse sententiā D. Tho-
mæ, quæ sit one 1. artic. 3. cuius hæc sunt verba. *Cum
motus distinguatur per actionem & passionem, vtrumque
eorum ab actu speciem sortitur: actio quidem ab actu qui est
principium agendi, passio vero ab actu qui est terminus mo-
tus. Unde calefactio actio nihil aliud est, quam motus quæ-
dam à calore procedens: calefactio vero passio nihil aliud est
quam motus ad calorem: definitio autem transfigit ratio-
nem speciei. Et ratione probatur hæc sententiā, quia a-
ctio habet tam essentialē habitudinem ad princi-
pium efficiens ut illo variato, necesse sit variari actio
hæc: ergo necesse est, ut ab illo sumat speciem e con-
trario vero non ita pendet ex termino, ut hoc essen-
tialiter variato necesse sit actionem essentialiter variari:
creatio enim calis & terræ, eisdem speciei est,
etiam si res ipsæ creatæ specie differant. Et confirmat-
ur primo, nam actiones vitales differunt à non vita-
libus ex principio actiuo, scilicet, quia procedunt à
principio intrinsecò & vitali. Et rursus actiones vi-
tales differunt inter se ex obiectis, quatenus sunt
principia actiua earum, ut supra dixit D. Thomas: ergo
in vniuersum actiones distinguuntur ex princi-
pio. Confirmatur secundo, quia motus ut motus, vel
ut passio seu mutatio generatim supra sumit speciem
à termino: ergo actio ut actio non potest inde sume-
re speciem: nam cum sint res diuersorum prædica-
mentorum, non possunt habere idem specificationis
principium.*

Secundus modus dicendi est actionem sumere spe-
ciem ex termino, & non ex principio agendi. Sumi-
turque ex D. Tho. quæst. 6. de potent. art. 8. vbi ait, *Pro-
prie actio, sicut & motus à termino speciem habet, à princi-
pio autem habet proprie quod sit naturalis. Idemque videntur
sentire omnes philosophi, cum loquuntur de spe-
cificatione motus ex termino, nam sub motu actio-
nem & passionem includunt. Ratione etiam præbatur
quia si actio nō sumeret specificationē suam à termi-
no sed à principio agendi, omnes actiones proceden-
tes ab eodem principio, essent eiusdem speciei, etiam si
ad di-*

ad diuersissimas res tenderent, quia haberent idem principium specificans. Consequens autem incredibile est, alias calefactio & illuminatio solis essent actiones eiusdem speciei, quia procedunt ab eadem luce solis, & similiter omnes actiones voluntatis. præsertim illæ, quæ ab illa sola sunt, vt à principio proximo actiuo, essent eiusdem speciei. Confirmatur primo, quia actio licet ab agente procedat, tamē essentialiter est communicatio al cuius esse, & sub ea ratione est via ad suum terminum: via autem essentialiter respicit terminū, & variatur variato termino, ergo ab illo speciem sumit. Confirmatur secundo, nam cum motus duos habet terminos, nimirum à quo & ad quem, iuxta veram Philosophiam non accipit motus speciem à termino à quo sed ad quem at vero ad eundem modum videntur comparari ad actionem principium agendi, & forma facta, nam agens à quo egreditur actio, forma vero est ad quam tendit, quam semper hic nomine termini intelligimus: ergo non sumit actio speciem à principio à quo egreditur, sed à termino ad quem tendit.

V. Tertia sententia esse potest ad specificationem actionis concurrere simul principium & terminum, ita tamen vt variatio vtriusque & singulorum ad diuersitatem actionis sufficiat, nam si actio sit ab eodem agente ad eundem terminum, actio erit eiusdem speciei, si vero terminus, sit idem, & agens diuersum, actio erit diuersa: & e conuerso si agens sit idem, & terminus distinctus, actio erit distincta ab vtraque præcedentium. Hæc etiam sententia sumi potest ex D. Thoma citato loco de potentia, & clarius 1. part. quest. 77. artic. 3. vbi ait: *Ex his duobus actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino*: vbi notanda est illa distinctio, vel: indicat enim diuersitatem in quocunque illorum sufficere ad diuersitatem actionis. Ratione autem probari potest hæc sententia, primo ex illo principio Diui Thomæ dicta quæstionis 54. 1.2. art. 2. Omnis, quæ dicitur secundum ordinem ad aliquid, distinguuntur secundum distinctionem eorum, ad quæ dicuntur: ergo quod dicitur secundum ordinem ad plura, distinguetur secundum distinctionem eorum. Et quia, sicut bonum ex integra causa, & malum ex quocunque defectu, ita vnitas requirit conuenientiam omnium principiorum: ad diuersitatem autem sufficit diuersitas singulorum: ergo in præsentī, cum actio essentialiter respiciat tum principium, tum etiam terminum, ex conuenientia & vnitate eorum sumet vnitatem, & ex distinctione cuiuscunque illorum sumet diuersitatem. Quod secundo ostenditur inductione, nam in primis productio eiusdem hominis facta ab homine generante, vel à Deo creante, est actio speciei diuersa ex diuersitate principiorum, quamuis terminus sit idem: idem videtur certis de eiusdem hominis generatione & resurrectione, & de productione naturali, & miraculosa eiusdem visus. Rursus à contrario multo certius est, actiones calefaciendi & illuminandi esse diuersas speciei ex terminis, etiam ab eodem principio procedant, vt paulo ante dicebamus. Vnde tertio potest hæc sententia confirmari rationib. primæ & secundæ, nam illa probant diuersitatem in quocunque illorum respectum sufficere ad diuersitatem actionis: ex quo plane fit, vtrumque simul concurrere ad specificationem actionis.

VI. Addunt vero aliqui, etiam, illa duo simul sumpta non sufficere ad vnitatem actionis, sed oportere prætereā attēdere ad modum actionis, quia fieri potest vt principium & terminus sint eadem, & nihilominus actio sit diuersa ex modo. Vt in nonnullis exemplis supra positīs videre licet: creatio enim & generatio eiusdem rei, etiam si vtraque actio à Deo immediate fiat, sunt actiones speciei diuersæ, non ex termino vel principio: sed ex modo. Similiter dicunt Philosophi motionem circularem, & rectam distingui speciei etiam ad eundem terminum tendant, & ab

eodem principio procedant. Et simile est de actione & diminutione. Et cōfirmari potest à simili: nam habitus sæpe distinguuntur ex modo tendendi, etiam si alias in obiectis conueniant. Sicut etiam duæ viæ materiales, licet ad eundem terminum tendant, solent distingui, quia diuersis modis, seu per diuersa spatia tendunt.

Actionem, speciem ac diuersitatem sumere à termino.

VII. In hac diuersitate opinionum dicendum in primis censere ad vnitatem specificam actionis requiri termini vnitatem, & consequenter ad terminos speciei diuersos semper esse actiones speciei diuersas: atque adeo speciem actionis semper sumi aliquo modo ex termino. Hæc sumitur ex Aristotele 5. Phys. c. 4. text. 31. nam quoad hoc eadem est ratio de motu & de actione, vbi reliqui Philosophi idem sentiunt. Idem Aegid. in 1. dist. 17. artic. 2. Et ratio est, quia terminus comparatur ad actionem per modum forme & actus vltimi, propter quem primo ac per se fit: ergo inde sumit primariam rationem suam. Item, quia actio in re non est, nisi ipsa forma vel res quæ fit, pro ut egreditur, & pendet ab agente: ergo si forma quæ fit, est speciei diuersa, etiam actio erit speciei diuersa, tandem actiones ex terminis ad quos tendunt, habent contrarietatem & repugnantiam, ideo enim frigefactio & calefactio contraria sunt, quia termini ad quos tendunt, sunt contrarii: similiter ex terminis habent communem denominationem, vt dicitur calefactio à calore, quod est signum inde etiam habere speciem & naturam. Quo argumento vsus est in simili Philosophus 5. Phys. textu 4. & 48. argumenta etiam facta in secunda opinione hanc assertionem sufficienter persuadent.

Sed quæri hic potest, quanta vel qualis terminorum distinctio vel vnitas sufficiat, vel requiratur ad distinctionem vel vnitatem actionis. Quidam enim putant non sufficere specificam distinctionem terminorum in suo esse naturali & reali, sed requiri etiam quod distinguantur in ratione formali terminandi: & e conuerso, ad vnitatem specificam actionis non existimant requiri vnitatem specificam termini in suo esse reali, sed in esse formali termini. Sicut enim in obiectis habituum distingui solet obiectum materiale & formale, vt vnitas vel distinctio habitus, non ex materiali, sed ex formali obiecto sumenda intelligatur: ita censent in terminis actionem distinguendam esse & materiale terminum appellat rem, quæ fit secundum suum esse reale: formalem vero eandem rem secundum modum quo afficitur ab agente. Quæ sententia sumi potest ex Alberto 7. Phys. tract. 3. cap. 1. Nihilominus tamen conclusio posita intelligenda est de terminis productis per actionem secundum esse eorum, nisi enim ita intelligatur, nihil certum de vnitate, vel distinctione actionum ex terminis affirmari potest. Nam illa formalitas termini vnde sumenda est? Si enim dicatur sumenda ex modo agendi, de ipso modo agendi inquiri poterit, an sit vnus genere vel speciei vltima. Primum non semper dici potest, vt patet de modo agendi per alterationem, vel per educationem de potentia materie, & aliis: si autem sub hoc modo agendi sunt varii modi: seu variae actiones speciei distinctæ, non potest distinctio nisi ex terminis designari, qui termini sumendi necessario erunt secundum esse rei, quia in modo quo attinguntur, non differunt. Et hac ratione dicebamus superius actionem creatiuam non esse vnus speciei respectu rerum omnium, sed pro diuersitate specificæ creaturarum, actiones etiam creandi speciei differre: idque à paritate rationis confirmabamus ex diuersitate specificæ generationum, vel alterationum tendentium ad diuersos terminos.

Quod argumentum etiam præsentem sententiam confirmat nam: quod generationes equi, leonis, &c. speciei

VII.

VIII.

IX.

specie differant, communis est Philosophorum sensus, nam Aristot. calefactionem & frigefactionem aperte dicit specie differre, 5. Physic. c. 3. & videtur per se manifestum, nam illæ actiones natura sua contrariæ sunt. Et fere eadem ratio est de educatione formarum substantialium specie distinctarum, natura sua in eadem materia repugnantium. Idem præterea argumentum fieri potest de omnibus actionibus intellectus aut voluntatis, quæ in modo quo fiunt ab his potentis conueniunt, & non propterea possunt existimari eiusdem speciei, cum ad diuersos terminos, seu obiecta tendant. Ratio denique à priori est, quia actio vt actio est productio & communicatio alicuius esse: non potest autem magis formalis terminus productionis assignari, quam ipsa res producibilis secundum proprium esse specificum, quo producibilis est. Quapropter non fit recte comparatio inter terminos actionum, & obiecta habituum vel actuum quia obiecta non comparantur ad habitus vt producibilia ab ipsis, sed vt attingibilia (vt sic dicam) per aliquod medium, vel sub aliqua ratione formali, & ideo ex diuersitate mediorum aut rationum attingendi obiecta possunt habitus diuersificari actio vero respicit terminum vt producibilem id est, vt potest esse recipere, aut tale esse & hæc est maxime formalis ratio, & ideo ex eius diuersitate semper diuersificatur actio

Actiones non distinguuntur absque terminis.

X.

Deo secundo: Probabile est, nunquam actionem esse diuersam in specie ob solum principium agendi si terminus idem sit, & eiusdem rationis: quæquam oppositum etiã defendi possit. Probat prior pars inductione: quæ inductio est negatiua sit, solum fieri debet in illis exemplis, in quibus maxime videntur actiones specie diuersæ ad eundem terminum tendere: nam si in eis recte consideratis non ita est, sufficiens argumentum erit nunquam id accidere. Sicergo sit inductio primo in generatione & creatione eiusmodi hominis, nam in tantum illæ actiones differunt in quantum creatio includit effectiorem materiam, & formam ex nihilo, generatio vero illas non includit, sed supponit, & dicit tantum vnionem formæ eum materia: at vero si in productione hominis per creationem accuratè distinguamus effectiorem materiam & formam, & consideremus solum actionem quæ vnitur, illa actio præcise sumpta non inuenietur distincta ab actione, quæ in generatione intercedit. Quemadmodum in superioribus tractando de formali causa dicebamus, actionem per quam in materia elementari introducta fuit prima forma ignis vel terræ, &c. fuisse veram educationem, etiam si in eodem instanti materia fuerit creata. Vnde licet creatio ignis absolute sit diuersa actio à generatione, tamen si subtiliter præscindatur educatio, quæ in illa creatione includitur, non erit actio specie distincta à generatione. Et propterea eandem causam dixi in 2. tom. 3. part. disp. 34. sect. 5. cum multis auctoribus resurrectionem hominis, si præcise consideretur quantum ad vnitionem animæ cum corpore, nullo alio adiuncto supernaturali dono vel miraculo, esse eiusdem rationis specificæ cum substantiali actione: quæ primo animæ vnitur corpori in generatione. Ergo idem dicendum erit de omni simili actione, vel restitutione formæ amissæ. Similiter, si Deus annihilaret aliquem angelum, & eundem postea iterum crearet, quamuis illa dici possit quasi resurrectio quædam, id est iterata productio rei, quæ iam prius fuerat, & esse desiderat tamen illa actio eiusdem rationis esse: cum prima creatione, quia sola iteratio, aut durationis interruptio non potest sufficere ad specificam diuersitatem actionum idem ergo erit in actione vnitiua aut educatiua, si aliunde in termino non sit maior diuersitas.

XI.

Potest vero vterius comparari actio creandi cum actione educendi formam de potentia materie, &

inuenietur specie distincta etiã respectu eiusdem termini. Nam, si Deus crearet quantitatem sine subiecto, actio esset specie diuersa ab ea, quæ educit quantitatem ex materia. Sed licet hoc verum sit, non tamen est sine aliqua diuersitate terminorum, nam per creationem sit ipsa quantitas, per educationem vero non sit quantitas, sed quantum: quæ differentia in omni simili actione reperitur, & non est polita in solo modo loquendi, sed in re ipsa habet fundamentum, quia per creationem sit quantitas præcise & abstracte vel cum modo per se essendi, per educationem vero formaliter sit quantitas vt vnita, ita vt terminetur actio etiam ad modum vnionis ex natura rei distincta ab ipsa forma. Et ex hac diuersitate in termino actionis oritur etiam diuersitas in modo, quia per creationem sit forma sola virtute efficientis causæ: per educationem vero non sit, nisi concausante cum illa materiali causa. Sic igitur nunquam creatio eiusdem rei est actio speciei diuersa ab alia eius productione, sine aliqua distinctione in ipsis terminis. Atque hinc potest fieri generale argumentum, nam si in his actionibus, quæ maxime videntur per sese diuersæ vel ex principiis vel ex modo: nihilominus earum distinctio nunquam saluatur sine distinctione in terminis, multo minus in aliis actionibus poterit id reperiri.

Vnde alia exempla facilius possunt expediri, quale est de calefactione facta vel ab igne, vel à Sole, vel item ab igne cum concursu Dei, vel à solo Deo: in his enim omnibus facillime negari poterit, actiones esse specie diuersas propter solum illam principiorum diuersitatem, quia licet illa principia sint realiter seu formaliter diuersa, tamen non agunt idem vt diuersa sunt, sed quatenus vnum eminenter continet aliud vel ambo eandem formam. Quod autem hoc sufficiat ad specificam vnitatem actionis respectu eiusdem termini, satis probabiliter suaderi potest, quia virtus eminenter continens aliam, sicut eminenter continet formam eius: ita & actionem eius: ergo virtus eminens non solum potest facere eandem formam in specie: quam virtus inferior, sed etiam eandem actionem in specie: si ergo Deus non solum potest se solo facere eundem speciem calorem, quæ facit ignis, sed etiam eandem speciem calefactionem: ergo calefactio, quæ fit à Deo solo, & quæ fit ab igne cum concursu Dei, ex hoc capite non differunt specie. Quod eodem modo procedit de omnibus similibus agentibus.

Et inde etiam potest formari generalis ratio, nam diuersa principia eiusdem termini, vel sunt causæ vnitiuæ, vel æquiuocæ, vel vna vnitiuæ, & alia æquiuoca. Si sint vnitiuæ causæ, erunt eiusdem rationis cum effectu, & consequenter etiam inter se: si vero vna causa sit vnitiuæ, & altera æquiuoca, etiam actio erit eiusdem rationis ob rationem tactam, quia causa æquiuoca agit, vt eminenter continens effectum & actionem causæ vnitiuæ. Atque eadem ratione si ambæ causæ sint æquiuocæ, etiam si sint in se diuersarum naturarum, si efficiunt effectum eiusdem rationis, facient etiam per actionem eiusdem rationis, quia facient quatenus eminenter continent idem: ergo actio si ad terminum omnino similem tendat, non potest esse diuersa essentialiter ex parte agentium, quia non potest alia esse diuersitas in agentibus præter dictam. Nisi quis fortasse addat: quod interdum effectus est simul à causa vnitiuæ & æquiuocæ, vt à causa secunda & prima, interdum ab æquiuocæ tantum, aut certe quod interdum effectus est à causa principali medio instrumento, interdum sine illo. Sed certe si priores varietates agentium non sufficiunt ad diuersitatem actionum, neque istæ sufficiant. Quia neque sunt maiores, neque est in illis specialis ratio: immo hæc in illis continentur. Nam quod causa æquiuoca operetur sola, vel cum vnitiuæ, perinde est: nam semper causa æquiuoca operatur vt eminenter continens effectum. Causa vero instrumentalis, præsertim si connaturalis sit, non ponitur

numerus (ut ita dicam) cum causa principali, sed ad eandem actionem libi & effectui maxime connaturali assumitur.

XIV. Et confirmatur hæc inductio, nam per se incredibile videtur actionem mouendi cælum, v.g. esse diuersam specie, eo quod fiat ab angelis specie diuersis, aut à Deo immediate, vel ab Angelo. Idem ergo est de aliis similibus quoties terminus est omnino eiusdem speciei. Tandem adiungi potest ratio, quæ videtur à priori, quia principium agendi, si sit vniuersum, ex sua specie determinatum est ad talem actionem tendentem ad talem terminum: si autem sit æquiuocum, cum ex se sit vniuersale & indifferens, non potest ab illo sumi determinata species actionis, determinatur ergo ex termino, quia in illum non influit secundum totam virtutem quam habet, sed prout illum eminenter continet: ergo semper species actionis vltimate est spectanda ex termino.

Argumentis primæ sententiæ satisfactis.

XV. Et itaq; hæc pars probabilissima, & mihi, absolute loquendo, vera videtur, iuxta quam facile soluantur rationes factæ in prima sententiâ. Nam Diuus Thom. ibi citatus exponendus est iuxta alia dicta eius in locis, quod actio sumit speciem ex principio agendi, non sicut in illo, sed vt relatio ad terminum, seu vt determinatio ratione illius ad talem modum actionis. Hæc enim est ratio ob quam licet ordo ad principium & terminum sit de essentia actionis, determinatio speciei actionis magis est ex termino quàm ex principio, quia terminus in vniuersum est magis determinatus, & limitat (ut ita dicam) actionem causæ, si alioqui ipsa determinata non sit. Ad primam autem rationem respondetur negando vtramq; partem in ea sumptam. Diximus enim, creationes rerum specie diuersarum esse specie diuersas, etiam si ab eodem agente procedant, & e contrario actiones ad eundem terminum esse eiusdem rationis, etiam si fluant à diuersis agentibus. Ad primam confirmationem concedo actiones vitales differre à non vitalibus ex principiis diuersarum rationum, non tamen sine ordine ad diuersos terminos. Unde si inter eundem omnino terminum fieri potest per actionem vitalem & non vitalem, tunc actiones ipse non erunt differentes in specie secundum rem, sed tantum secundum extrinsecam denominationem, sicut differunt sæpe actio libera & non libera, & motus naturalis vel violentus. Vt locutio aut comestio Angeli in corpore assumpto non est vitalis, sicut est locutio vel comestio hominis: & tamen, si actiones aliæ exteriores in sua reali essentia considerentur, non sunt specie diuersæ sed denominatione tantum.

XVI. Concedo rursus, actiones vitales inter se differre ex obiectis, vt ex principiis, non tamen sine ordine ad terminum. In qua re considerandum est, quod supra diximus, in ipsis actibus vitalibus immanentibus distinguendam esse rationem actionis à termino eius intrinseco, & qualitate facta, quæ est propria forma, & actus vltimus potentie vitalis: de quo actu vt sic præcipue verum est, sumere speciem ex obiecto, in quod immediate tendit. Tamen loquendo de actione vt actio est, etiam illa sumit speciem ex proprio intrinseco termino, quamuis etiam sumat ex obiecto, vel quatenus est principium aliquo modo illius actionis, vel quatenus ipsemet terminus actionis ab obiecto speciem sumit. Ad secundam confirmationem respondetur, tam passionem quam actionem respicere terminum modo sibi accommodato, & id eo posse ab illo sumere diuersam speciem, maxime, cum distinctio inter actionem & passionem solum sit rationis per inadæquatos conceptus, vt sequenti disputatione dicturi sumus.

XVII. Dixi nihilominus in conclusione, posse oppositam partem defendi, quia qui mordens asserere voluerit

actiones totales causæ vniuersæ & æquiuocæ tendentes ad terminos omnino similes, vt calefactione ignis & Solis, esse specie diuersas in ratione actionum seu dependentiarum, non poterit facile conuinci manifeste aut euidenti demonstratione: tamen pro Philosophica ratione factæ sufficientes videntur. Soli posset illa opinio habere aliquam verisimilitudinem, quando cum diuersitate agentium coniungeretur supernaturalis modus agendi, vt iam dicam.

Quomodo distinguatur actio ex modo.

XVIII. Dico tertio: Verisimilius est actiones nunquam esse specie diuersas ex solo modo agendi, si termini actionum sint omnino iidem, seu similes sint, dum modo illi modi agendi sint connaturales rebus seu terminis ipsis. Cur hanc vltimam partem addam dicam inferius. Nunc probatur assertio primo inductione, quæ facienda est modo in probatione præcedentis conclusionis indicato. Nam de creatione & generatione in primis ostensum est, illos modos esse generales, & non específicos: deinde, illas actiones non differre tantum in modo, sed etiam in termino non tantum à quo, sed ad quæ: terminus enim à quo nisi redundet in diuersitatem termini ad quem, non specificat aut diuersificat actionem: vt sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 25. artic. 1. & q. 45. artic. 1. Quia actio non ordinatur ad terminum à quo, sed ad quem, & ab alio potius recedit, sicut de motu etiam traditur in 5. Phys. Rursus, motus localis per lineam rectam aut circularem ad eundem terminum vltimum, non esset actio diuersa, nisi termini proximi ad quos tendunt illæ actiones essent diuersi. Vt omittam sub questionem cadere, an motus circularis & rectus essentialiter differant, etiam in ratione motus, vel solum in modo accidentali, & quasi in figura, sicut linea recta & circularis, quod ad Physicam spectat. Aliud vero exemplum, quod supra adducebatur de auctione & diminutione, non est ad rem, nam eo modo quo auctio & diminutio distinguuntur, non ex modo tendendi, sed ex terminis distinguuntur. An vero distinguantur specie quatenus actiones sunt, vel solum in ratione mutationis quatenus vna habet rationem priuationis altera acquisitionis, & quia denominantur singula ab eo, quod in eis accedit, non ad præsentem, sed ad Philosophicam disputationem pertinet: hic enim satis est in genere dicere, in ratione actionum non habere maiorem distinctionem specificam, quam distinctio terminorum posulet: Itaq; in naturalibus actionibus nullum exemplum afferri poterit in quo, stante eodem termino, & principio agendi, actiones distinguantur specie ex modo.

XIX. Ratio autem videtur esse eadem, quæ supra tacta est, nimirum, quia terminus secundum proprium esse suum est quasi formale obiectum actionis, & ideo non potest reperiri modus qui mutet (ut ita dicam) formalitatem illius obiecti ad specificandam actionem maxime loquendo de modo actionis connaturalis tali termino, nam modus effectus conaturalis, est proportionatus illi rei seu illi esse, quod per actionem communicatur, nam est intrinsecus modus eius, conaturalis illi, & ideo si terminus sit omnino idem, non potest actio esse diuersa tantum ex modo. Neque explicari facile potest in quo consistat talis modus: nam si qui alii præter supra numeratos excogitari possunt reuera sunt accidentales. Vt, verbi gratia, quod vna actio sit per resultantiam, alia ab agente extrinseco, quod non variat rationem actionis, si terminus sit eiusdem rationis. Vt patet de frigefactione aquæ se reducentis ad pristinam frigiditatem, & de frigefactione aeris ab extrinseco, non enim sunt illæ actiones specie diuersæ quantum ad realem & Physicam essentiam, sed solum quoad denominationem quandam. Sicut etiam quod actio sit modo violento, vel connaturali subiecto, per se non variat actionem, si non variat terminum

minum: quia illi modi, vel potius denominationes solum sumuntur ex quadam relatione, & proportionem, aut improprietate ad naturam, quæ non solum non variat actionem, sed requirit potius identitatem vel similitudinem eius, ut possit vni subiecto esse proportionata, & alteri violenta aut non naturalis:

XX.

Addo etiam neque modum actionis quod sit successiva vel instantanea, variare speciem actionis per se loquendo, si terminus omnino sit idem, quia etiam illi duo modi sunt valde accidentales, cum solum consistant in maiori vel minori diuersitate actionis: ut supra dicebamus. Vnde sæpe variantur illi modi ex accidentalibus conditionibus ad agendum requisitis ut intensio luminis sit successiue, quia agens successiue magis & magis applicatur, & intensio caloris, quia passum resistit vel non resistit, & intensio visionis, vel actus immanentis, ex applicatione libera agentis.

XXI.

*Actiones
an speciem
diuersam
sumant ex
naturalibus
vel miracu-
loso modo
quo sit idem
terminus.*

Dixi autem in postrema parte assertionis, dum modo actiones sunt conaturalales, quia per potentiam Dei absolutam fortasse fieri potest, ut eadem res fiat actionibus specie distinctis: etiam si in terminis earum nulla sit diuersitas: si vna actio sit naturalis, altera vero supernaturalis, vel si vtrique supernaturalis sit. Duobus autem modis potest hoc accidere. Primo, si aliquo modo varietur principium agendi, ut quando Deus operatur per creaturam, ut per instrumentum, ultra virtutem naturalem eius, per potentiam obedientialem. De huiusmodi enim modo agendi probabile satis est, sufficere ad variandam speciem actionis, ut dixi in 1. tom. 3. part. disput. 31. sect. 6. in solutione sexti argumenti, ubi nonnulla diximus de differentiis actionum, quæ interpretanda sunt iuxta præsentem doctrinam. Aliter modus multiplicandi illas actiones esse potest: per solam diuinam voluntatem & potestatem, ut si Deus vellet sola sua virtute eandem omnino rem variis actionibus & specie distinctis, vel simul, vel successiue producere aut conseruare. Qui modus difficilior videri potest, quia repugnare videtur, res vel modus multiplicare, ubi nullum est principium distinctionis. Sed ad hoc dicitur, posse Deum efficere actiones seipsas distinctas, & non ex terminis, vel aliunde: quod quidem de omnibus actionibus affirmant multi & sumitur ex Scoto in 1. d. 13. qu. vnic. §. Ad questionem, & licet non sit adeo probabile de actionibus omnibus conaturalibus ipsis rebus seu terminis, tamen de actionibus supernaturalibus, quæ non ita coaptantur rebus ipsis, non videtur improbabile. Cum ergo in hoc anno appareat implicatio contradictionis, non videtur facile negandum, quanquam oppositum etiam probabilitate non careat.

XXII.

Propria questionis resolutio.

Vltimo dicendum est, ut questionis propositæ in forma respondeamus, actionem secundum quandam rationem pendere æque essentialiter atque etiam indiuidualiter à principio & à termino, quoad specificationem vero magis pendere à termino. Prior pars declaratur, quia in duobus est æqualitas. Primo, quia tam est impossibile actionem esse sine respectu ad agens, sicut sine respectu ad terminum, & è conuerso, quod satis probatum est in sectionibus præcedentibus. Secundo (quod ad indiuiduationem spectat, nam qualibet actio quoad modum suæ entitatis in indiuiduo & in particulari ita pendet ab hoc agente & ab hoc termino, ut impossibile sit, quocunque eorum variato eandem actionem manere. Ratio ex parte termini est, quia cum actio sit in termino tanquam modus eius, non potest manere illo mutato, seu sine illo, quia in vniuersum modus non potest manere sine re cuius est modus. Ex parte vero agentis ratio est, quia actio non fluit ab agente per actionem aliam sed seipsa: unde per se & per suam modalem entitatem pendet omnino hæc actio ab hoc

agente, & ideo non potest variari agens, quin sit variatio in ipsa actione, quia non est aliud in quo per se & necessario variatio fiat. Nam cum dicitur variari agens, non est necesse variari quoad absolutam entitatem eius, sed solum quoad hoc vt nunc agat, & postea non agat, etiam si idem effectus perseueret in rerum natura: illa ergo varietas non potest fieri, nisi propter varietatem actionis: ergo in vniuersum quocunque variatur agens, actionem etiam variari necesse est, nam licet variato effectu formali, necesse est variari formam, & ablato subiecto tolli accidentem, & destructo termino destrui respectum, ita variato agente in ratione agentis, necesse est variari actionem, quæ est forma eius vt sic, ad quam etiam comparatur per modum subiecti illius denominationis: & per modum termini illius respectus. Igitur quoad illa duo est æqualitas inter hos respectus, & ita intrinseca necessitas, vt implicet contradictionem aliter actionem fieri. Altera vero pars conclusionis satis patet in superioribus, nam terminus est veluti forma vltima extrinseca actionis, & ab illa determinatur agens vt sic, ut actionem in tali specie efficiat per se loquendo iuxta naturas rerum, quidquid sit de supernaturalibus miraculis.

Responsio prima ad dubitandi rationem

Hinc facilis est responsio ad rationem dubitandi in principio positam. Negamus enim respectum actionis ad agens, & terminum esse duplicem secundum rem, sed solum secundum inadaquatam conceptum nos. Nec refert, quod agens vel terminus sint res valde diuersæ, quia non respiciuntur illo respectu, nisi cum subordinatione inter se, atque ita per modum vnius: actio enim non egreditur ab agente, nisi vt tendat in terminum, ubi est autem vnum propter aliud, ibi est vnum tantum. Quod frequens est in his respectibus: habitus enim respicit potentiam, non in ea sistendo, sed transcendendo (vt ita dicam ad obiectum, & in vniuersum relatio refert subiectum ad terminum.

Argumentis aliarum opinionum satisfactio.

Argumenta primæ opinionis, quatenus repugnant nostræ sententiæ, soluta iam sunt. Argumenta vero secundæ directionis nostræ confirmant sententiam, & ideo non est, quod illis respondeamus. Quamquam illa comparatio, quæ ibi fit inter terminum à quo, & principium actionis, non fit omnino similis, nam actio non proprie pendet à termino à quo, nec dicit positum respectum transcendentalem ad illum, cum ille tantum sit aut priuatio quædam, aut terminus contrarius: ab agente autem positum & essentialiter pendet actio, per seipsum, & ideo ad illud dicit proprium & positum respectum transcendentalem, non minus quàm ad terminum. Ad argumenta vero posita in tertia sententiæ partem responsum est, probando nostram sententiam. Nam exempla quæ ibi adducuntur de diuersitate actionum ex principiis agendi, non sunt vera nisi, ubi diuersitas illa principiorum redundat in diuersitatem terminorum, saltem loquendo ex natura rei, & seclusis miraculis. Ad rationem autem ibi factam dicendum est, quando vnum ens dicit respectum ad duo cum subordinatione rerum inter se, specificationem esse sumendam ex eo, quod est quasi vltimum in illa habitudine, & ex illo capite, per se loquendo variari speciem, non vero ex alio, nisi in quantum mediante illo, vel ratione illius variatur etiam respectus ad vltimum terminum.

Denique etiam alia argumenta, quæ in quarto dicendi modo insinuata sunt, inter probandam tertiā assertionem sunt expedita. Exempla vero, quæ ibi adducebantur ex distinctione habituum, aut materialium

rialium viarum, potius confirmant, quæ diximus. Nam modus procedendi in scientia, vel operandi per habitum non distinguitur habitus, nisi in quantum in ipso obiecto variat aut medium assentiendi, aut motuum operandi: quæ variatio est in ipso obiecto, & quasi in termino formali ipsius habitus. Materiales etiam viæ tendentes ad eundem terminum remotum, ideo distinctæ sunt, quia si sumantur ut res absolutæ, sunt spacia suis quantitativis distincta, si autem sumantur quasi respectu in ordine ad terminum, in terminis proximis & intrinsicis illarum est distinctio sicut supra dicebamus de motu ad eundem terminum per lineam rectam & circularem.

SECTIO IV.

Virum actio ut actio, dicat essentialiter respectum ad subiectum inhesionis, & quodnam illud sit.

I. **I**n hac sectione amplius declaranda est dicta divisio actionis in immanentem & transeuntem, & alia præterea subdivisio actionis transeuntis indicabitur, simulque expedienda erit illa vulgaris dubitatio, an actio transeuntis sit in agente, nec ne.

De subiecto actionis transeuntis prima sententia.

II. **P**rimum igitur inquirendum est, an actio ut actio necessario respiciat ipsum agentem ut subiectum cui inhaeret. Omnes enim auctores, qui affirmant actionem transeuntem esse in agente, in hoc nituntur principio, quod actio ut actio, in aliquo debet inhaerere subiecto, quod non potest esse nisi agens quatenus actu agens. Tenent autem hanc opinionem ex discipulis D. Thom. Caietanus 1. part. q. 25. & Hispaniensis in 1. dist. 27. q. 1. notab. 3. Elandr. 5. Metaph. q. 22. art. 2. Tenet etiam Scotus in 4. dist. 13. q. 1. & Ant. Andreas in lib. de sex principiis, c. de actione & communiter Scotistæ & Paul. Venet. in summ. Physic. cap. 18. Avicen. 2. sufficient. cap. 5. Differunt autem multum quoad rem ipsam: nam Scotistæ per actionem solum intelligunt relationem agentis ad effectum vel passum; putant enim ante hanc relationem, quæ resultat in agente, iam productum effectum, nihil mediare inter agens & effectum, distinctum ex natura rei a forma, quæ est principium agendi, & ab ea quæ est terminus actionis, quod sit propria actio prædicamentalis. Sed nos non in hoc sensu de actione loquimur, nec putamus respectum illum posse proprie actionem vocari. Supponimusque contrarium fundamentum nimirum, esse inter effectum & efficiens actionem mediam distinctam ex natura rei ab eis, quæ est prior natura illo respectu, & fundamentum, vel conditio, vel ratio fundandi illum.

III. Caietanus ergo, & qui eum sequuntur, in hoc posteriori sensu intelligunt, actionem dicere intrinsecum respectum ad aliquid subiectum cui inhaereat, & hoc esse debere ipsummet agens. Quod si in his, quia actio Dei non potest hoc inhaerere. Respondent, etiam actionem Dei esse in Deo, non tamen per propriam inhaerentiam, sed per identitatem, & simplicitatem suam, quia illa actio non est de genere actionis, neque accidens, sed ipsamet substantia Dei. Hic autem loquimur de actione prædicamentali, quæ est accidens. Hoc autem videtur esse præcipuum fundamentum huius sententiæ, nam cum actio sit accidens, necessario debet esse in aliquo subiecto cui inhaereat, cum autem sit forma & actus agentis ex 3. Physicor. cap. 2. non potest habere aliud magis proprium inhesionis subiectum. Præterea, quia illud est subiectum formæ, quod per eam actuatur, & re-

Tom. II. Metaphys.

ducitur de potentia in actum. Quam rationem his verbis attrigisse videtur D. Thom. 2. contra Gent. c. 9. Actio quæ non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subiecto, & ideo inter novem prædicamenta computatur, & quæst. septima de potent. art. 9. ad 7. ait: Actio ut actio consideratur ut ab agente in quantum vero est accidens, consideratur ut in subiecto agente.

Secundo argumentor, quia si actio non est in agente ut in subiecto, in nullo subiecto erit: at vero hoc repugnat, quia est contra rationem accidentis: ergo. Probatur maior, tum quia si in aliquo subiecto esset actio extra agens, denominaret illud, nam omnis forma denominat subiectum in quo est, sed non potest denominare: quam enim denominationem tribueret non agentis, quia hanc soli agenti tribuit: non aliam quia actio ut actio non potest aliter denominare, nec ang. facile potest talis denominatio. Tum etiam, quia si in alio subiecto esset maxime in passio, sed hoc non, quia in passio est passio: actio autem & passio cum dicant respectus oppositos, & formas prædicamentales diuersas, non possunt esse in eodem subiecto. Unde D. Thom. in 2. dist. 40. q. 2. art. 4. inde probat, actionem & passionem esse diuersa accidentia, quia actio est in agente, & passio in passio.

Tertio, quia actio creata est perfectio agentis: ergo est in illo, quia forma non perficit, nisi subiectum in quo est. Antecedens probari potest, primum ex illo Philosophi 2. de Cælo, c. 3. Vnum quodque est propter suam operationem: est autem unaquæque res propter suam perfectionem ergo: omnis operatio est operantis perfectio. Deinde ex D. Tho. q. 7. de potent. art. 10. ad 1. ubi ait, quod actio, quæ est media inter agens & passum, est proprie perfectio agentis, & ideo dicit ibidem, quod agens in quantum est agens, non est extraneum a genere patientis. Et idem sentit in solutione ad 7. & 3. contra Gent. cap. 19. & sumitur ex Comment. 12. Metaph. com. 35.

Secunda sententia.

Secunda sententia affirmat etiam de ratione actionis creatæ, ut sic esse ut habeat aliquod subiectum inhesionis, propter illam communem rationem accidentis, tamen subiectum hoc non semper esse agens, sed dist. actionem utendum esse: nam actiones immanentes sunt in ipso agente, transeuntis vero in passio. Et quia in prioribus partibus convenit hæc sententia cum præcedente, solum quoad postremam probanda est. Est ergo illa sententia, ut videtur, expresse Arist. 3. Physic. c. 3. ubi eundem modum ait esse actionem & passionem, esseque actum agentis & patientis, illius ut a quo, huius ut in quo. Clare ergo sentit actionem esse in passio. Idem constat ex 9. Metaph. c. 9. ubi ait actionem esse in re facta, ut adificationem in re adificata: idem sumitur ex 2. de anima, c. 2. text. 24. & 26. ubi sic ait: Actus agentium in eo quod patitur atque disponitur inesse videtur. Et li. 3. cap. 2. text. 139. expresse ait actionem & passionem in eo esse, quod patitur, & inde infert, necessarium non esse ut quod mouet, moueatur. & tex. 140. Actio (inquirit) & passio non in agente est, sed in eo quod patitur. De sententia ergo Aristotelis in hac parte dubitari non potest ut observarunt omnes Græci interpretes, & Commentatores, & Latini etiam expositores citatis locis. Quare dubium non est quin hæc etiam fuerit D. Thom. sententia: nunquam enim solet Aristotelem deserere in iis quæ pure philosophica sunt, & fidei non contradicunt. Idem etiam constare potest ex Commentariis eius in prædicta loca, & expresse in lib. 2. cont. Gent. c. 1. dictam differentiam constituit inter actiones immanentes & transeuntis: ut Ferrariensis ibi, & inferius c. 9. aduertit, & alia loca congerit. Et Capre. in 2. distinct. 1. q. 2. art. 3. & in 4. d. 49. q. 1. art. 3. Heruæus quodlib. 4. q. 4. Soncinas 5. Metaph. q. 37. lauel. lib. 9. q. 15. Et est receptissima sententia inter recentiores, cum 3. Physicor. 5. & 9. Metaph.

Bbb

Solet

VII.

Solet autem hac sententia multis rationibus confirmari, sed apud me duæ sunt præcipue. Prima est, quod actio non potest esse realiter distincta à termino formali, qui per eam fit, sed modus eius: ergo ubi fuerit terminus actionis, ibi necesse est esse actionem ipsam, quia modus necessario comitatur rem cuius modus est, sed terminus actionis transeuntis est in passio ex omnium sententia, & est per se euidēs, nam calor qui fit ab igne calefaciente lignum in ligno est: ergo in eodem est actio ipsa. Primum antecedens (reliqua enim omnia manifesta sunt) sepe inculcatum est, & probatum supra, cum de causa efficiente ageremus, & præcipue tractando de creatione actiua. Item in hac disputatione sect. 1. ostendimus, actionē nihil aliud esse, quā dependentiā effectus à causa efficiente: at vero dependentia non potest esse res distincta à re, quæ pendet, sed solum modus eius: ergo. Preterea, quia posito principio agendi & effectu eius, & dependentia effectus à suo principio sublata per intellectum quacumque alia entitate, sufficienter intelligitur & effectus in actu, & causa efficiens in actu: ergo impertinens est fingere quandam aliam rem distinctā realiter ab effectu, & priorem natura illo, quæ fit actio illius. Nam actio solum ponitur ob causalitatem agentis & dependentiam effectus, sed hæc intelliguntur optime sine illa entitate: est ergo gratis cōficta, quod magis confirmabitur ex sequenti ratione.

VIII.

Secunda ergo ratio est, quia non solum effectus sed etiam actio ipsa fluit actiue ab agente, non per aliam actionem, sed per se ipsam, ut in superioribus declaratum est, sed in agente actione transeunte, ex eo quod agit, nulla res vel modus realis fluit actiue ab ipso, ut in ipso maneat, ergo actio huius agentis ita fluit ab ipso, ut in passio recipiatur. Minor probatur, primo ratione illa Aristotelis, quod agens ex eo præcise quod agit, non mouetur, dico ex eo præcise quod agit, quia antecedenter potest moueri ut si applicetur de nouo ad agendum, vel concomitanter seu consequenter, si in agendo repatiatur: tamen præcise ac per se ex eo quod agens est, non mouetur, quia agentis ut agens est, per accidens est mutari. Secundo, quia nullus terminus actionis transeuntis manet in agente, ut omnes fatentur, nam hæc est potissima differentia actionis immanentis & transeuntis: ergo neque aliqua actio potest fluere ab huiusmodi agente, quæ in ipso maneat. Paret consequentia tum ex priori ratione, tum ex dictis sect. 2. quia non potest intelligi res aliqua, quæ ita sit pura actio, ut per eam nihil intrinsece factum intelligatur: res enim facta in extrinseco subiecto non potest esse intrinsecus terminus actionis manentis in alio subiecto. Tertio, quia per se est incredibile, quod ut sol illuminet aerem, prius necessario fluat à luce solis alia res vel modus, qui in ipso sole maneat, ipsumque aliter efficiat: quorsum enim fingitur talis entitas? aut quod est indicium illius? aut in qua potentia ipsius solis talis actus recipitur? Sicut enim actio solis, quæ est illuminatio fluit à luce solis ita si ab ipso fluere in ipsum deberet proxime recipi in ipsamet luce, nam sicut sol illuminat quatenus lucidus est, & ideo illuminatio procedit formaliter à luce, ita sol constituitur actu illuminans quatenus lucidus est: ergo si illuminatio constituit actu illuminans manendo in illuminante proxime immediate manebit in luce eius, illam constituendo in actu secundo, sicut visio manet in visu: ergo lux, calor, & similes virtutes actiue, non solum sunt potentie actiue, sed etiam passiuæ, quod inauditum est, & incredibile.

IX.

Denique de dependentia creaturarum à Deo probatum supra est, fluere immediate ab ipsa potentia Dei, & non ab aliqua alia actione, quam in Deo fingere necesse sit, & ab illa ut manente à Deo sufficienter denominari Deum actu agentem: ergo similiter dependentia luminis à luce solis intelligi optime potest, ut

immediate fluens à virtute illuminata solis, quæ est lux, absque fluxu alterius rei ab eadem luce, quæ in illa maneat, quasi mediet inter lucem, & dependentiam luminis à luce. Si enim intelligamus Deum impedire illum fluxum manentem in luce, nihil remanebit manere lumen pendens à luce: potuit ergo Deus hoc facere: signum ergo est illum alium fluxum impertinentem esse. Vnde, quando nulla alia ratio superesset, illa multiplicatio rerum inintelligibilis, & non necessaria, vitanda esset.

Secunda sententia priori præfertur & declaratur.

Hæcigitur posterior sententia quatenus negat actionem transeuntem ponere in agente aliquid præuium ad effectum, verisima est: nihilominus tamen quoad modum tribuendi subiectum actioni, ut actio est, & quoad differentiam, quæ in hoc est inter actionem immanentem & transeuntem, aliqua declaratione indiget.

Dico ergo primo: Alia est actio realis, quæ nullum habet subiectum inhæzionis. Probatur ex dictis supra de actione creandi: ostendimus enim creationem esse vere actionem transeuntem, & nullum habere subiectum: quia de ratione creationis est, ut non fiat ex præsupposito subiecto. Idemque sentent Theologi de actione transubstantiandi, ut sumitur ex D. Tho. 3. par. q. 75. art. 8. Nam iuxta sententiam eius, cum actio transubstantiandi sit actiue à verbis consecrationis, necessario dicendum est illā esse actionē transeuntem, & non immanentem. Conuenit autem illa actio cum creatione in hoc quod non supponit subiectum in quo recipi possit, quia nullum est commune subiectum termino à quo, & ad quem. Datur ergo aliqua actio, quæ non habet subiectum inhæzionis. Quamquam hoc solum inueniatur in aliqua actione supernaturali, aut propria Dei, quia creata agentia virtute naturali solum possunt operari ex præsupposito subiecto.

Quo etiam fit, ut talis modus actionis infra latitudinem transeuntium actionum, non vero immanentium reperiri possit, quia actiones immanentes sunt proprie Dei, non sunt actiones accidentales, imo neque actiones, proprie & in rigore sumptæ. Nam si metaphysice tantum consideremus actus immanentes Dei qui sunt intelligere & amare, non solum non sunt accidentales, sed ipsamet substantia Dei, verum etiam nulla in eis intelligitur origo realis, ut possint actiones vocari. Si vero Theologie illi actus considerentur, quatenus per eos realiter procedit ad intra duæ personæ diuinæ, adhuc non possunt actiones proprie nominari, vel quia actio ut actio includit, quod ipsamet realiter emanet à principio agente: ibi autem actiones non emanant, licet emanent personæ: vel certe, quia actio ut actio includit dependentiam, nam actio dicitur habitudinem ad rem actam seu factam: at vero in his processibus personarum nulla est dependentia, ut supra disp. 12. de causis dictum est. Itaque inter immanentes nulla est actio propria quæ non sit actio agentis creati, & ideo nulla est, quæ non sit ex subiecto & in subiecto, quia agens creatum nihil potest efficere, nisi ex præsupposito subiecto, & per actionem receptam in illud.

Dico secundo: Non est de ratione actionis ut sic, quod habeat subiectum proprium inhæzionis, sed hoc conuenit ei ratione sui formalis termini. Probatur prior pars ex precedenti conclusione, nam quod est de essentiali ratione superioris ut sic, necessario conuenit omnibus inferioribus: ergo de conuerso quod non conuenit alicui inferiori, non potest esse de formali & essentiali ratione superioris: sed datur aliqua actio, quæ non habet subiectum inhæzionis, ut in prima assertionem dictum est: ergo non potest esse de formali ratione actionis ut sic habere subiectum, vel respectum ad illud. Hinc ergo colligimus, de ratione actio-

actionis ut sic solum esse, ut sit modus quidam adhe-
rens termino, & per se immediate fluens ab efficien-
te: ille enim respectus ad terminum non est, sicut ad
subiectum, ut supra diximus, neque illa intima con-
iunctio est propria inhaesio aut informatio, sed pecu-
liaris modus constituendi ipsum terminum in rerum
natura, dependens & fluentem à suo principio.
Ex quo videntur colligimus posteriorem conclusio-
nis partem, nam actio est accommodata termino, &
ab illo sumit rationem suam, ergo cum actio ut actio
per se non postulet subiectum determinata actio so-
lum ex peculiari ratione, quam ex suo termino ha-
bet, potest illud postulare, ergo iuxta exigentiam ter-
mini postulat actio subiectum, & non aliter. Quin-
imo quamvis illa res, vel modus, quia est actio per se
requirit interdum subiectum ratione termini, tamē
sub præciso conceptu actionis non explicatur ordo
ad subiectum, sed ad principium & terminum, ut
amplius declarabitur in solutionibus argumentorum,
& magis disput. sequenti, declarando distinctionem
inter actionem & passionem.

XIII.
Actio est ter-
minus sive
subiectum
passionis.

Dico tertio: Omnis actio, quæ est in subiecto, in
illo est, in quo est terminus eius: & hoc est, quod for-
maliter convenit omni actioni siue immanenti, siue
transcendenti, quæ ex subiecto fit. Probatur inductione,
nam actio immanens in ea potentia inhaeret, in qua
est terminus intrinsecus eius, ut in intellectu manet
actio intelligendi, quia in eodem manet verbum men-
tis, & sic de aliis: agimus enim de terminis productis
per has actiones, non de obiectis, quæ etiam dici so-
lent termini actuum immanentium, quia terminant
respectus eorum. Nec reperitur unquam, quod ter-
minus actionis immanens sit extra potentiam, in
qua manet ipsa actio: nam, licet interdum actus im-
manens habeat effectum extra suam potentiam, ta-
men ad illum non comparatur ut actio, sed ut prin-
cipium agendi, ut comparatur voluntas Dei ad effe-
ctus ad extra, & voluntas hominis suo modo efficit
motum brachii. Idem reperitur in actionibus trans-
cendentibus, ut per se constat. Vnde si aliquando termi-
nus actionis transcendentis manet aliquo modo in ipso
agente, tunc eodem modo ipsa actio manet, ut
quando aqua se reducit ad pristinum frigus quia frigus
manet in ipsa, etiam actio frigefaciendi in ipsa ma-
net. Ratio autem sumitur facile ex præced. conclusio-
ne, iam actio non postulat subiectum, nisi ratione
sui termini: ergo nec postulare aliud subiectum potest,
quam petat terminus eius. Item creatio materię, vel
angeli ideo non habet subiectum, quia materia, vel
angelus, qui est terminus illius actionis non habet
subiectum: ergo in universum subiectum actionis est
iuxta exigentiam termini. Denique ostensum est actio-
nem identificari termino, ut modum eius: ergo in
quo subiecto fuerit terminus, erit etiam actio.

XIV.
Actio est a-
lii autem
inhabens.

Dico quarto: Nulla actio ut actio, & præcise con-
cepta sub ea ratione, quæ à passione distinguitur ha-
bet subiectum inhaesionis, sed denominationis tan-
tum: unde, quæ est in subiecto, solum inhaeret me-
diante passione. Probatur, quia actio ut actio solum
differt à passione ratione formali concepta, ut dispu-
tatione sequenti latius dicemus, sed in hoc tantum
differunt actio & passio, quia passio dicit motum vel
mutationem ut afficiendum passum, & inhaerentem
illi: ergo actio ut actio præcise ab hac habitudine:
non ergo includit formaliter esse in, sed esse ab agen-
te: & ideo valde analogice est accidens, ut supra in
divisione accidentium adnotauimus. Et confirma-
tur, nam huiusmodi actio dicitur inferre passionem,
quasi actiue: ergo ipsa secundum præcisam rationem
formalem suam non afficit passum, sed, infert pas-
sionem, quæ illud afficiat, atque ita media passio-
ne illi inest. Quocirca in hoc non est formalis diffe-
rentia inter actionem immanentem & transcendentem:
nam si formaliter loquamur, neutra inest agenti ut
agens est, sed utraque inest passio, ut passum est, &
Tom. II. Metaphys.

mediante passione. Differentia vero est, quod in ac-
tione immanente agens & patiens in idem coinci-
dunt, & ideo dum actio est in patiente, est etiam in a-
gente in actione vero transeunte distinguitur agens
à patiente: & ideo, quia actio est in patiente, in agente
manere non potest.

*Aliarum opinionum argumenta sol-
vuntur.*

Ad argumenta primæ sententiæ respondetur. Ad
primum, actionem ut sic dici analogice acci-
dens: & ideo non oportere ut dicat propriam habi-
tudinem inhaerendi alicui, sed emanandi ab ali-
quo. Cum vero dicitur esse actus agentis, similiter
intelligendum est, non de actu inhaerente, sed e-
manante, & quantum est ex se extrinsece denomi-
nante.

XV.

Ad secundum iam ostensum est, non esse incon-
ueniens, aliquam actionem transeuntem in aliquo
subiecto non esse, sed tantum in termino. Deinde de
omni actione ut actio est diximus, non habere per se
ac formaliter proprium subiectum inhaesionis. Et hinc
fit, ut licet media passione alicui subiecto inhaereat,
non tamen illud denominet, quatenus actio est, sed
quatenus passio. Vnde etiam actio immanens, qua-
tenus denominat hominem agentem vel operantem
formaliter non concipitur ut inhaerens illi, sed ut est
ab illo. Neque oportet, ut omnes res, quæ est in ali-
quo inhaerenter, denomine illud secundum om-
nem rationem, quæ in illa considerari potest, ut pa-
tet in loco, & in aliis formis extrinsecis. Ad alte-
ram vero in illius argumenti partem concedo, om-
nem actionem, quæ in subiecto inest, esse in passio:
neque obstat, quod in eodem sit passio, quia actio
& passio non dicunt formas oppositas, sed diuersas
habitudines ad res quodammodo relative opposi-
tas, ut sunt agens & patiens, vel certe ad potentias
diuersarum rationum, ut sunt actiua & passiua. Ta-
men respectu eiusdem formæ vel entitatis, non sunt
oppositæ, sed se consequuntur, ut dare & accipere,
seu emanare ab vno, & recipi in alio, vel emanare ab
vno secundum vnā rationem & recipi secundum
aliā.

XVI.

Ad tertium negatur, actionem esse proprie perfe-
ctionem agentis, quatenus perfectio est à forma in-
trinsece perficiente. Solum autem dici actio agentis
creati perfectio extrinseca eius, quatenus eius perfe-
ctio quodammodo ad alia extenditur, quod in re-
bus habentibus limitatam perfectionem censetur
pertinere ad quandam perfectionem extrinsecam
earum: sed reuera agens, ut agens, magis declarat
perfectionem suam, quam perficiatur, nisi ex actio-
ne sua aliquod commodum reportet, vel recipien-
do in se terminum actionis, ut in his quæ agunt actio-
ne immanente, vel mediante sua actione se conser-
uando aut ruendo à contrariis. Ad testimonia Diui
Thome, quæ in illis rationibus afferuntur, fateor
nonnulla esse difficilia. Thomistæ vero communi-
ter intelligunt, quotiescunque D. Thomas indicat ac-
tionem transeuntem esse in agente, loqui vel de ac-
tione ratione relationis resultantis, vel de actione
transeunte quoad efficaciam tantum, ut sunt, ex il-
lius sententia, actus diuinæ voluntatis, vel etiam an-
gelicæ, vel certe, cum dicit actionem esse in agente,
non loquitur de propria inhaerentia, sed late, prout
quæcunque forma extrinseca dici potest esse in eo,
quod denominat. Quæ expositiones, vel aliqua earum
pro vniuersi cuiusque loci commoditate acceptan-
da est & accommodanda: non enim oportet
in his amplius immorari, cum de Diui
Thomæ sententia ex aliis lo-
cis satis con-
stat.

XVII.
Actio an sit
agentis perfe-
ctio.

D. Thom.
an actio
transeuntem
in agente
locatur.

SECTIO V.

Quæ tandem sit actionis natura, quæque causæ aut proprietates.

I.
*Actionis
descriptio.*

His quæ hæcenus tractata sunt de actione, explicata fere sunt omnia, quæ de illa dicenda proposuimus. Primum eam constat, quæ sit communis ratio vel essentia eius, quam Gilbertus Portetanus in suo libro de sex principiis sic definit, *Actio est forma per quam in materiam subiectam denominatur agere.* Quæ descriptio videtur cum proportionem sumpta ex illa, qua Aristoteles qualitatem definiuit, dicens, *qualitatem esse quæ quales esse dicuntur.* Sed videtur et quæ obscura illa definitio, ac definitum ipsum: id enim est, quod inquirimus, quid nimirum in rebus sit illa forma vel quasi forma, per quam agere denominamur. Et ideo in superioribus explicauimus esse modum quandam seu dependentiam ex natura rei distinctam à termino facto: atque hunc modum sub nomine formæ intelligendo, recte dicere possumus, actionem esse formam, qua principium actionum primo in actum reducitur, seu esse formam, quæ primo ac per se ipsam fluat, & per quam id, quod proprie fit, ab agente manat ac pendet. Quæ omnes particulæ ex hæcenus disputatis satis constant.

De causis actionis.

II. **R**efusus hinc etiam notum est, quæ sint causæ, vel essentialia principia actionis. Nam causa efficiens eius est principium illud, à quo ipsa manat. Vbi insinuat se statim quæstio, quodnam sit illud principium, ut explicaremus illud axioma. *Actiones sunt suppositorum.* Sed hæc res etiam est supra declarata, cum de supposito ageremus. Causa vero finalis actionis intrinseca & immediata, est terminus eius: mediata autem vel vltima, esse potest aut ipsummet agens, aut quilibet eius finis ad quem ipse terminus eius referatur. Materialis autem causa interdum nulla est, respectu alicuius actionis, ut de actione creatiua dictum est: quando vero intercedit materialis causa illa est ipsum passum, quod licet immediate recipiat rem illam, quæ est actio, tamen secundum distinctionem rationis non recipit illam, nisi mediante passionem. Cum autem actio sit forma simplex, non habet aliam propriam formalem causam, necque alia principia essentialia, præter principium à quo fluat, & terminum ad quem tendit, quatenus ea essentialiter respicit, ut declaratum est. Et hæc sunt satis de causis actionis.

Proprietates actionis.

III. **D**E proprietatibus item actionis ut sic nihil fere dicendum occurrit, quia nullæ fere sunt, quæ per se ei conueniant, & in essentiali ratione eius non contineantur: Gilbertus autem supra tres aut quatuor insinuat. Prima, quia proprium (inquit) actionis est esse in motu, id est, semper coniungi motui: quod ut sit verum, late sumendum est, quamcumque mutationem etiam perfectiuam sub motu includendo. Potest autem dupliciter intelligi. Primo, quod semper mutationi adiuncta sit actio: & hoc sensu est semper vera, si intelligatur de mutatione positua, quia hæc fieri non potest, nisi ab aliquo mouente, & consequenter agente per illam actionem. Si vero intelligatur de mutatione corruptiua, non semper est necessarium fieri per positiuam actionem, ut si sit pura desitio: tunc autem proportionaliter interueniet carentia seu suspensio alicuius actionis. Alter sensus esse potest, ut etiam è conuerso actio semper habeat coniunctam mutationem, & ita coincidit cum secundâ proprietate. Quam idem auctor ponit, nimirum, actionem inferre passionem in materiâ subiectam:

quod habet verum in actionibus, quæ circa subiectum aliquod versantur: creatio enim proprie non inferit passionem, ut superius visum est. Cum autem dicitur actio inferre passionem, illud inferre, non debet intelligi per propriam efficientiam vel causalitatem, nam, cum actio & passio non distinguantur in re, ut videbimus, non potest inter eas esse propria causalitas: necque etiam intelligendum est solum de illatione consequentiæ: nam hoc modo etiam passio inferat actionem. Intelligendum est ergo de illatione à priori, eo modo quo vna proprietas dicitur essentia alterius, ad quod sufficit virtualis distinctio, seu distinctio rationis cum fundamento in re.

Tertia proprietas est, quam Aristoteles etiam posuit in Prædicamentis, quod actio potest habere contrarium, quæ per se facta est clara: conuenit autem illi ratione termini: unde non semper ei conuenit, sed quando terminus eius habet contrarium. Denique, quoad hoc eadem est ratio de actione: quæ de motu: de cuius contrarietate Physici copiosius disputant. Vltimam proprietatem addunt tam Aristoteles quam Gilbertus, quod actio suscipit magis & minus, quæ duobus modis potest actioni tribui: vno modo ratione termini tantum, quo modo illuminatio ut octo, est maior & intensior actio, quam illuminatio ut quatuor, etiam si vtræque instanti fiat. Atque hoc sensu eadem est proportionalis ratio, quoad hanc proprietatem in actione, quæ in formali termino eius: de quo supra dictum est, cum de qualitatibus ageremus. Alio modo potest intelligi illa proprietas ratione temporis: quo modo dici potest intensior actio, quæ velocius fit, etiam si alia longiori tempore æqualem habeat effectum. Atque hoc modo hæc proprietas tantum potest conuenire actioni successiua & coincidit cum velocitate motus, de qua propria disputatio etiam est Philosophica. Verum est, velocitatem minus proprie dici intentionem actionis, nam potius est minor quædam extensio partium ipsiusmet actionis secundum durationem seu successionem.

SECTIO VI.

Quot sint genera & species actionum, & quomodo sub vno genere collocentur.

Hæc etiam quæstio magna ex parte in superioribus tractata est. Ut tamē cōflet, quomodo constitutum sit prædicamentum actionis, & quod sit summum genus eius, & consequenter quæ actiones sub illo directe collocentur, breuiter colligendæ sunt præcipuæ diuisiones actionis, quæ dispersæ sunt in superioribus traditæ.

Prima diuisio actionis in substantialem & accidentalem.

Primo igitur diuidi potest actio in substantialem & accidentalem. Substantialem appello, quæ ad substantiam terminatur, accidentalem, quæ ad accidens. De qua diuisione dubitari non potest, quin merito tradatur, & sit sufficiens: in rebus enim nihil fieri potest, nisi substantia aut accidens, ut constat ex supra dictis de diuisionibus entis: vtrumque autem horum potest per se & per propriam actionem fieri, ut etiam constat ex dictis de causa efficiente, & per se fit satis notum. Recte ergo & sufficienter diuiditur actio in illa duo membra.

Occurrit tamen dubitatio, propter quam præcipue hanc sectionem proposui, vtrum actio vniuoce An sit vniuoce in illa membra diuidatur, vel tantum analogice. Nam uoce, an ex dictis supra de causis videtur manifeste inferri, prius autem hæc diuisionem esse analogam: diximus enim causalitatem præferim efficientem, analogice dici de causa substantiarum & accidentium: ergo tam causalitas analogice.

analogice conuenit his causis, sed causalitas harum causarum non est nisi actio, ergo etiam actio analogice dicitur de actionibus harum causarum. Et confirmatur primo, quia generatio ex communi Philosophorum sententia dicitur analogice de ratione accidentali & substantiali: ergo. Paret consequentia, quia eadem est proportionalis ratio, siue loquamur de actione sub communi ratione actionis, siue sub particulari. Antecedens autem sumitur ex Arist. libr. 1. de generat. qui hac ratione, generationem substantiæ vocat simpliciter generationem: accidentium vero secundum quid vocat alterationem aut actionem, &c. Denique ratio, quæ eodem sumitur ca. 3. & ex D. Tho. ibidem, & de spiritualibus creat. artic. 1. ad 9. & ar. 3. & q. 21. de veritate ar. 5. de actione ut sic locum habet, nimirum, quia generatio est via ad esse: esse autem substantiæ est esse simpliciter, accidentis autem, secundum quid. Sic enim etiam actio est suo modo via ad esse ex parte agentis, nam est actiua communicatio ipsius esse: ergo si esse quod per eam communicatur, analogice est esse, etiam si ipsa analogice est actio. Tota enim ratio actionis ex termino præcipue sumitur, ut supra ostendimus: est autem formalis terminus actionis ipsa res producta, quatenus in suo esse producitur: ergo si in ipso esse terminorum est analogia, erit et in actionibus in ratione actionum.

In contrarium autem est, quia si diuisum huius diuisionis non est vniuocum, non poterit predicamentum actionis vnum genus summum assignari: aut certe dicendum erit, actionem, quæ est genus summum huius quinti predicamenti, esse solum eam quæ accidentalis est. At si hoc dicatur, sequitur ulterius, duo esse constituenda predicamenta actionis: cur enim si actiones accidentales suum predicamentum constituunt, non constituent aliud substantiales actiones? Nam in primis illæ inter se inueniuntur primo diuersæ: deinde in actionibus substantialibus dantur specificæ differentia cum conuenientis genericis vsque ad aliquam summam. At denique tanta est distinctio inter actiones substantiales & suos terminos sicut inter accidentales & suos: ergo nulla est ratio, cur actio accidentalis vnum genus predicamenti constituat, & non actio substantialis.

In hac dubitatione probabile censeo diuisionem hanc esse analogam, nam rationes priori loco factæ quæ ex re ipsa sumptæ sunt, valde sunt efficaces, nec videntur habere conuenientem responsionem. Quas vero posteriori loco fecimus solum desumuntur ab auctoritate ex recepta diuisione predicamentorum, quæ expediri possunt afferendo probabiles rationes, ob quas actiones accidentales in vnum predicamentum directe collocatæ sunt: substantiales vero ad predicamentum substantiæ reuocantur. Nam in primis creatio parum cognita fuit antiquis Philosophis, & ideo mirum non est, quod ei locum in predicamentis non dederint. Deinde superius de illa diximus non esse accidens, sed modum quædam substantialem: & ideo necesse non fuit illam in predicamentis accidentium collocare, sed ad predicamentum substantiæ reducenda est. Generatio autem substantialis à multis non reputatur actio proprie, sed terminus quidam alterationis præcedentis, qui ex ea resultat. Quam quidem sententiam ego veram non existimo, sed potius generationem esse veram ac propriam actionem, ut supra dixi tractando de efficiente causa, & est communior Philosophorum sententia quam Aristot. ex professo probat contra antiquos Philosophos in libris de generatione. Tamen, quia semper est coniuncta hæc actio cum alteratione, per modum vnius reputatur: & ideo non oportet ratione illius peculiare predicamentum constituere. Melior tamen ratio redditur, quod generatio substantialis cum sit via ad substantiam, non habet propriam rationem accidentis, sed intrinsece est modus substantialis: & ideo conuenienter ad predicamentum substantiæ reuocatur.

Tom. II. Metaphys.

Est ergo hæc sententia valde probabilis, cui vero illa non placuerit, dicere poterit actionem dupliciter spectari posse: primo ut est via ad terminum cui dat esse: & sub hac ratione procedere rationes factas, & concludere, esse analogum quid. Secundo præcise ut est actus agentis, suo modo produciens illud de potentia in actum & sub hac ratione esse quid vniuocum: quod etiam ad passionem potest proportionaliter applicari: Illud tamen semper manet difficile in hac responsione, quia actio ut actio non potest præscindi à ratione viæ, & causalitatis seu dationis alicuius esse. Item, quia non aliter est actus agentis, nisi quia ab eo fluit ad communicandum aliquod esse. Dicitur vero potest, nihil horum considerari in illa prout in predicamento collocatur, sed solum quod est veluti forma agentis, illud sic denominans & ut sic habere vniuocationem logicam, licet secundum completam rationem realem suam, habeat metaphysicam analogiam.

Secunda diuisio substantialis actionis.

Secundo subdiuidi potest actio substantialis in eā, quæ sine subiecto fit, & quæ fit ex subiecto: quæ diuisio iam satis constat ex dictis: prior enim est creatio, & posterior generatio. Quæ ulterius subdiuidi possunt in productionem & conseruationem: de qua diuisione late supra disputatum est & ostensum, non esse secundum rem, sed secundum rationem. Ac rursum possunt illa membra in varias species diuidi iuxta varietatem terminorum, ut superius etiā diximus. Potest autem etiam de hac diuisione dubitari, an sit vniuocæ vel analogæ. Videri enim potest analogæ duplici ratione. Prima, quia Deus in ratione primæ causæ efficientis est primaria causa respectu omnium aliarum, ita ut analogice de illis causa efficiens dicatur, & Deus sit primum analogatum, ergo cum creatio sit quasi prima actio Dei ut efficientis, à qua omnes aliæ essentialiter pendent aliquo modo videtur actio analogice dici de illa & de aliis actionibus & creationem esse primum analogatum. Secundo quia creatio est, quæ dat simpliciter esse: per generationem autem non datur simpliciter esse ut sic, sed tale esse, & (ut ita dicam) tantum ex parte, applicando scilicet formam materiam.

Sed licet hæ rationes sint probabiles, nihilominus non videtur hic intercedere sufficiens ratio analogiæ: nam per generationem vere ac proprie fit substantia, quæ est simpliciter ens, & vniuocè dicitur de omnibus creatis, ita licet ex modo semper creatio sit excellentior actio, sæpe tamen res facta per generationem perfectior est, quam quæ fit per creationem. Item, quod omnis generatio supponat aliquam creationem saltem materiæ, non sufficit ad analogiam constituendam, quia illa præsuppositio est tantum materialis, sicut etiam forma supponit materiam, & non propterea est analogice substantia respectu illius. Accedit, quod omnis actio generandi necessario est actio ipsius Dei, quamuis non solius, & ideo propter peculiarem habitudinem, quam creatio habet ad Deum, non oportet ut ratio actionis per prius & cum analogia illi conueniat. Vnde licet ratio causæ efficientis, quoad vim agendi analogice dicatur, & per prius de Deo, tamen quoad actualement actionem non oportet, ut intercedat analogia, quia etiam Deus denominatur actu agens ab actione creata, & interdum ab eadē à qua creatura etiam agere dicitur, ut supra visum est.

Tertia diuisio in transeuntem, & immanentem actionem.

Tertio subdiuiditur actio accidentalis in immanentem & transeuntem: de qua diuisione satis multa diximus. Nec refert, quod illa differentia transeuntis actionis etiam substantialibus actionibus conuenire videatur, quia non possumus differentias magis

VI.

VII.

VIII.

IX.

gis proprias inuenire, sed sumenda sunt, prout accommodantur generi quod diuidunt: Nam etiam alie differentie possunt esse communes his membris, & secundum eas possent hae diuisiones aliter ordinari (quia & accidentalis actio est ex praesupposito subiecto: & potest etiam aliqua sine subiecto fieri, ut creatio vel conseruatio accidentis extra subiectum). Item in actionibus accidentalibus datur productio & conseruatio. Posset etiam actio primo diuidi in spiritualem & materialem, & deinde haec membra in alia. Nihilominus tamen ordo propositus videtur conuenientior, & propter maius discrimen inter actiones substantiales & accidentales, & praesertim si ex his tantum posterioribus vnum praedicamentum constituitur. Recte igitur diuisa est actio accidentalis in immanentem & transeuntem. Immanens proprie tantum illa dicitur, quae formaliter manet in eadem potentia proxima a qua elicitur, quaeque ex suo genere talis est, ut nunquam in alio subiecto fieri possit: & hoc modo tantum actiones cognoscendi & amandi sunt immanentes, in quibus plura dantur genera & species actionum, quas hic amplius tradere non est necesse, id enim spectat ad scientiam de anima & de angelis.

X.
Aliaque vi-
tales & co-
naturales
actiones la-
te vocan-
tur imma-
nentes.

Aliquando vero extenditur nomen actionis immanens ad omnem illam, quae in supposito operante manet: & hoc modo omnes motus vitales, & nutritionis, & augmentationis, & motus etiam localis animantium, poterunt immanentes appellari: motus naturalis terrae deorsum tendentis, aut aquae reducens se ad pristinam frigiditatem. Sed haec omnes improprie sunt actiones immanentes, quia licet sint in eodem supposito, non tamen secundum eandem partem, vel non secundum eandem potentiam aut vim agendi. Et motus illi naturales peculiariter excluduntur, quia aliquo modo tribuuntur extrinseco agenti, sicut generanti: & eadem ratione naturalis emanatio, verbi gratia, potentiarum ab anima, etiam si suo modo sit actio, ut supra visum est, & in eadem anima maneat, tamen quia extrinseco agenti proprie tribuitur non est proprie actio immanens. Ita fit, ut propria actio immanens solum in vitalibus actionibus inueniatur, quamuis non conueratur, quia non omnis actio vitalis immanens est in proprietate iam dicta.

XI.
An sit ali-
qua actio
formalis
immanens
& transeun-
s virtualiter

Actio transeuntes subdiuidi ab aliquibus solet in formaliter transeuntem, vel tantum quoad efficietiam imo qui putant actionem omnem esse in agente, existimant nullam actionem dictam esse transeuntem, nisi ob efficaciam. Ego vero censeo nullam actionem ut actionem esse transeuntem, quoad efficaciam tantum, quia actio ut actio non est efficax, nisi ratione sui termini intrinseci: vnde si talis est actio, quae in agente maneat, ideo est, quia in eo manet terminus eius: ergo ut est actio non potest esse transeuntes, quoad efficaciam. Quod si interdum per actum immanentem aliquid extra fit, non fit per illud in ratione actionis, sed ut principium agendi, ut supra dictum est de scientia & voluntate diuina, & idem est de voluntate creata quatenus est operatiua ad extra. Quocirca actio immanens tunc prout est actio, non per se, sed per suum intrinsecum terminum operatur ad extra. Ut si reductionem aquae ad pristinum frigus, actionem immanentem vocemus, licet ex ea proueniat, quod aqua facta frigida rem extrinsecam frige faciat, actio illa reductionis non dicitur proprie transeuntes, quoad efficaciam, quia illa sistit in suo termino: altera vero actio sequitur ex virtute termini prioris actionis, tanquam ex principio nouae actionis. Ad hunc ergo modum intelligendum est, quotiescunque actus immanens est principium alicuius effectus extra operantis: imo si interdum in ipso operante aliquem alium effectum relinquit eodem modo illum efficit. Omnis ergo actio transeuntes, si proprie & in ratione actionis transeuntes sit, ideo talis dicitur: quia est formaliter

transeuntes, id est, ab agente exiens, & in passum recepta. Quae rursus diuidi potest in plures species & modos actionum transeuntem, quarum tractatio & speculatio propria est physicorum: nam huiusmodi actio maxime concernit materiam sensibilem: a proinde eadem fere ratio est de actione & de motu quoad has species.

Aliae item diuisiones actionum inueniuntur in autoribus, quae quantum ad praesens spectant, actus sunt ex superioribus notae, ut quod distinguitur actio in vitalem & non vitalem, quam supra sect. 3. tetigimus. Item quod distingui posset in eam, quae est per propriam efficientiam, vel per naturalem resultantiam: de qua dictum est tractando de efficiente causa. Aliam denique tradidimus supra in actionem instantaneam & successiuam: sed qua plura dicemus disp. seq. Hae igitur de actione dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XLIX.

De Passione.

Passionis nomen in vsu Philosophorum & Theologorum æquiuocum est, ut ex Aristot. lib. 5. Metaphys. cap. 21. & ex D. Thoma 1. 2. q. 22. art. 1. aliisque locis & ex Passione aliis auctoribus passim constat. Nam & motus affectus animi passionem appellari solent: & quaedam qualitates tertiae speciei, passionem appellatur, ut patet ex cap. de qualitate & 3. Physic. ca. 3. Praeterea maxime aliquis pati dicitur, quando aliquid praeter naturam suam patitur: aut quando aliquid amittit. Late vero passio dicitur omnis receptio alicuius formae, qualiscunque illa sit. Et hoc modo in presenti sumitur: si enim correspondet actioni, quamuis non omni, sed illi, quae fit ex praesupposito subiecto. Quoniam vero actio & passio sic sumptae magnam inter se connexionem habent, ut in multis conueniunt, ideo multa etiam ex iis, quae de actione dicta sunt, seruata proportionem applicari possunt ad passionem: & ideo breuius hanc disputationem expedimus. Explicando in primis conuenientiam & discrimen inter actionem & passionem: & deinde propriam naturam passionis, & species eius declarando.

SECTIO I.

Utrum passio in re ipsa differat ab actione.

De actione & passione aliqui opinati sunt esse res realiter distinctas, quod necesse est sentiant illi, qui existimant actionem nil aliud esse, quam relationem agentis ad patiens: passionem vero, ut relationem patientis ad agens. Quod sentit Scorus in 4. dist. 13. q. 1. & quodlib. 11. quam sequitur Anton. Andr. 10. lib. de 6. princip. q. 9. Haec tamen sententia reiecta est in superioribus in actione: & eadem vel maiori ratione reiecta est in passione, quia per passionem, ut sic non refertur patiens ad agens, sed solum passum ipsum afficitur passione in ordine ad terminum aliquem: est enim passio receptio alicuius formae. Et quamuis omnis passio sit ab aliquo agente, tamen solum est ab eo ut a causa extrinseca: vnde non solum non dicit formaliter rationem ad agens, verum etiam non includit in suo formali ac praeciso conceptu respectum transcendentem ad agens: alioquin in sua ratione includeret id quod est de ratione actionis: Si quae ergo est relatio patientis ad agens, illa resultat ex passione, & in ea fundatur: ideo enim ad id refertur, quia ab illo patitur: non possunt ergo actio & passio illo modo distingui. Omitto alia, quae de relationibus extrinsecis aduenientibus superius dicta sunt, quae etiam hic applicari possunt.